

A szervezett bűnözés *per se* inkriminációja az uniós jogharmonizáció tükrében

Jelige: hattyú

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	2
1. Az Európai Unió szervezett bűnözéssel szembeni fellépésének történeti áttekintése.....	4
2. A fogalom-meghatározás kérdései	5
2.1. A szervezett bűnözés definiálásának nehézségei	5
2.2. A bűnszervezet fogalmának fejlődése az európai jogharmonizációs dokumentumokban.....	6
2.3. A bűnszervezet fogalmának objektív tényezői: a szervezettség szintje	8
2.4. A bűnszervezet fogalmának szubjektív oldala	9
2.4.1. A bűncselekmények elkövetése, mint a bűnszervezet bűnözői programja.....	10
2.4.2. A bűnszervezet „közvetett” céljai.....	11
2.5. Az uniós definíciókból kimaradt fogalmi elemek	11
2.5.1. A maffia típusú bűnszervezet	12
3. A szervezett bűnözéssel szembeni büntető anyagi jogi fellépés eszközei	14
3.1. A szervezett bűnözéssel kapcsolatos különös részi tényállások	17
4. A konspirációs tényállás.....	19
5. A bűnszervezeti státuszhoz kötődő tényállás	22
5.1. A bűnszervezetben való (egyszerű) részvétel	23
5.1.1. Az elkövetési magatartás: bűnözői és egyéb tevékenységben részvétel.....	23
5.1.2. A <i>mens rea</i> a bűnszervezetben részvételben.....	27
5.2. A bűnszervezetben részvétel kiemelt esetei	28
5.3. A bűnszervezet (külső) támogatása.....	28
6. A jogharmonizációs eredmények megjelenése a nemzeti jogrendekben	30
6.1. Az olasz és a magyar szabályozás összevetése	30
6.2. A hatályos magyar szabályozás ellentmondásai	32
6.3. A szervezett bűnözéssel kapcsolatos szabályok eltérő jellege	34
Összegzés	36
Irodalomjegyzék.....	37

Bevezetés

A szervezett bűnözés napjaink kriminális, sőt társadalmi életének egyik legégetőbb problémája. Bár különféle bűnbandák, bűnöző szervezetek már a középkorban is léteztek, a modern értelemben vett szervezett bűnözés jelentősége a XX. század második felében kezdett fokozatosan felerősödni. Az egyre sokoldalúbbá váló, „kifinomultabb” módszereket alkalmazó és a politikai életet is helyenként már befolyásolni képes bűnöző szervezetek mind nagyobb kihívás elé állították az ellenük fellépni kívánó állami bűnüldöző szerveket. Ráadásul a kezdetben kizárólag egy állam határain belül tevékenykedő, hazai célok megvalósítására létrejött bűnöző csoportok, kihasználva a globalizáció, a technikai, közlekedési fejlődés nyújtotta lehetőségeket, fokozatosan terjesztették ki tevékenységüket külföldi területekre, ami szükségképpen vetette fel a nemzetközi együttműködés igényét az ellenük folytatott küzdelemben.¹ Az is hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a hagyományos, bilaterális megállapodások nem jelenthetnek igazán hatékony megoldást a sok esetben országokon vagy kontinenseken átívelő bűnhálózatokkal szemben, így nem meglepő, hogy több nemzetközi szervezet, illetve társaság is napirendjére tűzte a kérdést. Ezek közül kiemelhető az ENSZ, melynek keretében több fontos megállapodás is született (1994. Nápolyi Deklaráció, 2000. Palermói Konvenció).²

A tagállamok hasonló jogi kultúrája, földrajzi közelsége és a formálódó közös jogrend miatt a nemzetközi szervezetek törekvéseinél jóval hatékonyabb fellépésre nyílt lehetőség az európai integráció keretei között. Az ennek szellemében született dokumentumok főként rendőrségi, illetve büntetőjogon kívüli együttműködésre vonatkoznak, valamint büntető eljárásjogi intézkedéseket tartalmaznak. Nem elhanyagolható azonban a büntető anyagi jogi szabályok közelítését célzó rendelkezések szerepe sem, melyek nélkül előbbiek is bizonytalan alapokon nyugodnának. A büntető jogszabályokat és ezáltal a nemzeti szuverenitást érintő jogharmonizációs törekvések mindenesetre rendkívül kényes területet képeznek, melytől így csak lassabb ütemű eredmények várhatók.

¹BERTA 2006. 431. o.

²Jelentős eredményeket mutatott fel a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság (Association Internationale de Droit pénal) is, mely a Budapesten tartott 1999-es kongresszusán négy szekcióban tárgyalta a szervezett bűnözés büntetőjogi vonatkozásait, melyről határozatok is születtek. Ld. HOLLÁN 2000. 115-123. o.

Ennek ellenére dolgozatomban az Európai Unió szervezett bűnözéssel szembeni jogharmonizációs törekvéseinek e szegmensével kívánok foglalkozni. Nem célom ugyanakkor minden anyagi jogi vonatkozású kérdést részletesen érinteni, így nem térek ki például a szankciókkal, jogi személyekkel, büntethetőséget megszüntető okokkal kapcsolatos, vagy a szervezett bűnözéshez köthető egyéb bűncselekményekre vonatkozó rendelkezések bemutatására. Munkám fókuszában azok a jogharmonizációs törekvések során megfogalmazott tényállások állnak, melyek önmagukban vonatkoznak a szervezett bűnözésre. Célom, hogy rávilágítsak e deliktumok alkalmazásának szükségességére, valamint, hogy ismertessem az egyes változatok közötti eltéréseket, és az e mögött húzódó különféle dogmatikai megfontolásokat.

Az uniós vívmányok, illetve különösen a csak javaslatban rekedt megoldások elemzéséhez több helyen felhasználtam a sok tekintetben ezek mintájául szolgáló olasz szabályozást. Közismert, hogy a szervezett bűnözés különös relevanciával bír Olaszország esetében, tekintettel a történelmi hagyományokra és a jelenség aktuális helyzetére. Ennek köszönhetően az ottani jogalkotó olyan tapasztalatokból meríthet, olyan speciális jelenségekre kell reagálnia, melyekkel Európa más országaiban kevésbé találkozhatunk. Az olasz szabályozásra való utalást így két tényező is indokolja. Egyrészt a speciálisan a maffiára, illetve az egyéb – európai viszonylatban is elterjedt - bűnszervezetekre vonatkozó rendelkezések elhatárolása történhet meg ezáltal. Másrészt a jelenséggel már régebb óta és intenzívebben szembeszállni kényszerülő büntetőjogi felfogás összevetése (elsősorban) a hazánkban tapasztaltakkal érdekes eltérésekre világít rá, ami természetesen a két jogrendszer közötti általános dogmatikai különbségekből is fakad.

A fenti célkitűzéseknek megfelelően, a szervezett bűnözéssel szembeni európai uniós fellépés vázlatos történeti ismertetése után, dolgozatomat az e jelenséggel kapcsolatos fogalmak bemutatásával kezdem, melyek kiindulópontot és alapot jelentenek a továbbiakban elemzésre kerülő tényállások számára. Az uniós jogforrásokban megfogalmazott önálló bűncselekményeket először elhelyezem a szervezett bűnözés elleni fellépés eszközrendszerében, majd a vonatkozó dogmatikai és gyakorlati problémák felvetésével, a diszpozíciók jellege szerint csoportosítva elemzem azokat, kiegészítve a hatályos dokumentumokban ugyan nem szereplő, de a jogalkotási folyamatban megjelenő más elkövetési magatartások, tényállás-variánsok bemutatásával. Végül azt vizsgálom meg, hogyan illeszthetők az itt elemzett bűncselekmények a fennálló nemzeti büntető jogrendekbe, figyelembe véve az olasz és a magyar szabályozás közötti eltéréseket.

1. Az Európai Unió szervezett bűnözéssel szembeni fellépésének történeti áttekintése

Bár az Európai Közösségek, illetve Unió már korábban is tett lépéseket a szervezett bűnözés jelenségének felmérése, visszaszorítása érdekében, a kérdéssel átfogóan először az 1997. június 16-17-i amszterdami Európai Tanács foglalkozott. Az itt elfogadott Akciótervben³ főként a bűnüldözést segítő, koordinációs jellegű és a kriminológiai kutatások fejlesztését, egyeztetését előmozdító, valamint a szervezett bűnözés terjedésének megelőzését szolgáló ajánlások kaptak helyet. E dokumentum ugyanakkor a jogközelítésre nézve is megfogalmazott egy konkrét javaslatot, mégpedig a bűnszervezetben részvétel kriminalizálására vonatkozóan. Ez utóbbi felhívásnak tett eleget a Tanács 1998. december 21-én elfogadott együttes fellépésével, melyben elsőként fogalmazták meg a büntetőjogi harmonizáció alapját jelentő bűnszervezet fogalmát is.⁴

Az új évezred kezdetére az Európai Tanács kidolgozott egy átfogó stratégiát a szervezett bűnözés megelőzése és ellenőrzése témájában.⁵ A Millenniumi Stratégia széles körben, különböző jogi és nem jogi területek aspektusait figyelembe véve foglalkozott a szervezett bűnözés elleni fellépés kérdésével, de a bűnszervezetiség büntető anyagi jogi vonatkozásai tekintetében nem hozott újdonságot az Együttes fellépéshez képest.

Az Európai Uniónak az Amszterdami Szerződés által átalakított harmadik pillére a szervezett bűnözés elleni büntetőjogi közös fellépés számára is új lehetőségeket teremtett. A jogharmonizációs törekvések számára a legfontosabb előrelépést a jogforrási rendszer új jogi eszköze, a kerethatározat jelentette, melynek a szervezett bűnözés tárgyában történő „bevetésére” a 2000-es évtized második feléig várni kellett. Ennél hamarabb, 2002. június 13-án megszületett ugyanakkor egy kerethatározat a terrorizmus elleni küzdelem tárgyában,⁶ melynek több rendelkezése a későbbi szervezett bűnözést érintő kerethatározatban is visszaköszönt (pl.: szervezett csoport fogalma, bűnszervezet irányítása, szankciók, „jutalmazó” tényállások). Szintén hatással volt a későbbi

³Action plan to combat organized crime (A továbbiakban: Akcióterv 1997.)

⁴Együttes fellépés, amelyet a Tanács az Európai Unióról szóló Szerződés K.3. cikke alapján fogadott el az Európai Unió tagállamaiban a bűnszervezetben való részvétel büncselekménnyé nyilvánításáról (98/733/IB) (A továbbiakban: Együttes fellépés 1998.)

⁵The prevention and control of organised crime: a European Union strategy for the beginning of the new millennium. (A továbbiakban: Millenniumi Stratégia 2000.)

⁶A Tanács kerethatározata a terrorizmus elleni küzdelemről (2002/475/IB)

jogalkotásra, hogy az Európai Közösség 2004. május 21-én jóváhagyta a palermói ENSZ-Egyezményt,⁷ melynek megalkotásában is szerepet játszott korábban.

A Bizottság végül 2005-ben benyújtotta kerethatározat-javaslatát,⁸ melyet, az Európai Parlament állásfoglalásában⁹ javasolt módosításokat figyelembe véve, 2008. október 24-én fogadott el az Európai Unió Tanácsa.¹⁰ E dokumentum a szervezett bűnözéssel kapcsolatos uniós jogharmonizáció eddigi leghatékonyabb eszköze, rögzíti az anyagi és eljárásjog a jelenséggel kapcsolatban felmerült fő kérdéseiben (bűnszervezet fogalma, büntetendő tényállások, szankciók, jogi személyek felelőssége, joghatóság, különleges körülmények) eddig elért eredményeket. A továbbiakban e rendelkezések közül részletesen a szervezett bűnözéssel összefüggő büntetendő magatartások, tényállások kerülnek bemutatásra, mindenekelőtt kitérve az ezek kiindulópontját jelentő bűnszervezet-definíció elemzésére.

2. A fogalom-meghatározás kérdései

2.1. A szervezett bűnözés definiálásának nehézségei

A szervezett bűnözés jelenségének meghatározására számos, egymástól különböző definíció született már, ami több körülménnyel is magyarázható. Egyrészt országonként eltérő megjelenési formája alakult ki a szervezett bűnözésnek, különböző eszközrendszerrel, szervezettségi szinttel rendelkező bűnöző csoportok jellemzik e jelenséget, melyek tevékenységét térségenként más-más bűncselekmények elkövetése kíséri.¹¹ Másrészt a különböző tudományágak képviselői is más-más oldalról közelítik meg a kérdést, ami szintén eltérő jellegű fogalmak megalkotását eredményezi.¹²

A definiálás problémája alapvetően két (vagy három) csoportra osztotta a szervezett bűnözéssel szemben nemzetközi szinten fellépni törekvő kezdeményezéseket. Az egyik álláspont képviselői mindenáron olyan egységes fogalmat szándékoztak alkotni, melynek

⁷A Tanács határozata az Egyesült Nemzetek nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményének az Európai Közösség nevében történő megkötéséről (2004/579/EK)

⁸Javaslat a Tanács kerethatározata a szervezett bűnözés elleni küzdelemről (A továbbiakban: Kerethatározat-javaslat 2005.)

⁹Az Európai Parlament jogalkotási állásfoglalása a szervezett bűnözés elleni küzdelemről szóló tanácsi kerethatározatra irányuló javaslatról (A továbbiakban: EP állásfoglalás 2005.)

¹⁰A Tanács kerethatározata a szervezett bűnözés elleni küzdelemről (2008/841/IB) (A továbbiakban: Kerethatározat 2008.) Preambulum 1.

¹¹GELLÉR 2003. 13. o.

¹²SCHLOENHARDT 2008. 939. o.

összetevői szükségképpen feltételei is a jelenség megállapíthatóságának. Ez a megoldás hosszú távon azért vált hátrányossá, mert az egyes megállapodásokhoz csatlakozó és abban részes államok fokozatosan helyet követeltek a náluk honos szervezett bűnözés sajátos attribútumainak az egységes fogalom keretében. Ez pedig olyan bonyolult és összetett megfogalmazásokhoz vezetett, melyek már nehezen jelenthettek hatékony eszközt a közös fellépés számára.¹³

A másik álláspont szerint viszont, éppen a fenti problémák miatt, nem is érdemes egységes fogalomalkotással próbálkozni, helyette a felmerülő jellegzetességek egyszerű felsorolása sokkal célravezetőbb. Ezt a megoldást alkalmazta többek között a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság (AIDP) is 1999-es budapesti kongresszusán.¹⁴ Végül a magam részéről megkülönböztetnék egy harmadik, az előbbi kettőt ötvöző definiálási technikát is, melyet az Európa Tanács és az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) is előszeretettel alkalmazott. Ebben tizenegy kritériumot fogalmaztak meg, melyek közül az első négynek kötelezően mindig, míg a maradék hétből tetszőlegesen, de legalább kettőnek meg kell valósulnia ahhoz, hogy szervezett bűnözői csoportról beszélhessünk.¹⁵

Könnyen igazolható, hogy a kriminológia és a kriminalisztika céljainak leginkább ez utóbbi két megoldás felel meg. A legalitás követelményéből és a büntetőjog más alapelveiből következik ugyanakkor, hogy a szervezett bűnözés jogi szabályozásakor az ilyenfajta megfogalmazások nem állják meg a jogállamiság próbáját, és sértik a normavilágosság követelményét.¹⁶ Büntetőjogi szempontból ugyanakkor nem is annyira a szervezett bűnözés jelenségének, mint inkább az annak tulajdonképpen „alanyának” tekinthető szervezett bűnözői csoport, bűnszervezet definíciójának meghatározására van szükség.

2.2. A bűnszervezet fogalmának fejlődése az európai jogharmonizációs dokumentumokban

Az uniós jogharmonizáció kezdeti szakaszában voltak olyan tudományos kezdeményezések, melyek egy-egy bűncselekmény-típushoz kötődő bűnszervezet-

¹³Ilyen megfogalmazást tartalmazott például az ENSZ akcióterve, melyet 1994-ben a nápolyi Nemzetközi Szervezett Bűnözésről tartott Miniszteri Világkonferencián fogadtak el. TÓTH 2009. 14. o.

¹⁴AIDP XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus határozatai I. szekció I. 1. Ld. HOLLÁN 2000. 116. o.

¹⁵Council of Europe: Organised crime situation report 2005: Focus on the threat of economic crime. Council of Europe Octopus Programme, 2005. december

¹⁶BÓCZ 2004. 89. o.

fogalmak megalkotását javasolták, ezzel téve lehetővé pontosabb definíciók létrehozását. A *Corpus Juris* névvel illetett 1997-es tanulmány¹⁷ például az Európai Unió pénzügyi érdekeit sértő deliktumokkal kapcsolatban tette meg ezt. Az ilyen megoldások ugyanakkor nem helyettesíthetik az általános bünszervezet fogalmat, mely alkalmas a tevékenységi körét térben és időben könnyen változtatni képes szervezett bűnözői csoportok lefedésére.¹⁸ Ezen általános definíció minél pontosabb megalkotására törekedtek tehát az alább bemutatott uniós dokumentumok is.

Az Akcióterv ugyan nem határozott meg bünszervezetre vonatkozó fogalmat, de az abban való részvétel büntetendővé nyilvánítását előrevetítő 17. ajánlásában visszautalt egy 1996-os kiadatásról szóló EU-egyezményre, melyből a következő összetételt emelhetjük ki: emberek olyan csoportja, mely – az itt meghatározott – egy, vagy több bűncselekmény elkövetésére vonatkozó közös szándékkal lép fel.¹⁹ A feltételként megszabott bűncselekmények a terrorista jellegű deliktumok, a kábítószer-kereskedelem és a szervezett bűnözés egyéb formái, valamint olyan élet, testi épség, személyi szabadság elleni, vagy közveszélyt okozó erőszakos cselekmények, melyek legalább 12 hónap maximumú szabadságvesztéssel, vagy szabadságelvonó intézkedéssel büntetendők.²⁰ Ez a „fogalom” láthatóan csak a szerveződés szubjektív céljaira vonatkozóan tartalmaz megállapításokat, de nélkülözi az annak felépítésére, működésére, szervezeti jellegére utaló attribútumokat. Ezen hiányosságokat küszöbölte ki az 1998-as Együttes fellépés, mely – az uniós jogszabályok közül elsőként – már explicite meghatározta, hogy: „...a bünszervezet olyan strukturált szervezetet jelent, amelyet adott időszakra kettőnél több személy összehangoltan hoz létre olyan bűncselekmények elkövetése céljából, amelyeket a törvény legalább négy évig tartó szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel, illetve ennél súlyosabb büntetéssel sújt, akár a bűncselekmény elkövetése maga a fő cél, akár ez az anyagi haszonszerzés és – adott esetben – az állami hatóságok törvényellenes befolyásolásának eszköze.”²¹

Az Együttes fellépés definícióját az ENSZ Palermói Egyezményében rögzített fogalommal²² ötvözte a jelenleg is hatályos 2008-as Kerethatározat, mely a

¹⁷Corpus Juris: introducing penal provisions for the purpose of the financial interests of the European Union.

¹⁸MILITELLO 2003. 201-202. o.

¹⁹Egyezmény az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján, az Európai Unió tagállamai közötti kiadatásról (A továbbiakban: Kiadatási egyezmény 1996.) 3. cikk (4)

²⁰Uo.

²¹Együttes fellépés 1998. 1. cikk

²²Az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménye (A továbbiakban: Palermói Egyezmény) 2. cikk a) szerint: „...szervezett bűnözői csoport”: bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló

következésképpen határozta meg a bűnszervezetet: „...olyan, kettőnél több személyből álló, hosszabb időre létrejött szervezett csoport, amely összehangoltan működik, és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő bűncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében;”.²³

E fogalmak elemzését a következőkben az objektív és szubjektív oldal szétválasztásával végzem el.

2.3. A bűnszervezet fogalmának objektív tényezői: a szervezettség szintje

Mint utaltam rá, az 1996-os fogalom még nem tartalmazott a szervezetiségre utaló elemeket, a „group of people” kifejezésből legfeljebb arra lehet következtetni, hogy az kettőnél több résztvevőt feltételez. Ezt a jellemzőt az Együttes fellépés és a Kerethatározat már konkrétan és határozottan ki is mondják.²⁴ Az ott szereplő „association” kiindulófogalom ugyanakkor már önmagában összetettebb jelentéstartalommal bír a csoportnál, a tagok közötti szorosabb kapcsolatot és a „képződmény” bizonyos fokú állandóságát sugallja. Ezt a benyomást erősíti a fogalom azon eleme, mely szerint a szervezetet adott (hosszabb) időre hozzák létre. Az eredeti angol szöveg az „established over a period of time” kifejezést használja, ami egy meg nem határozott (bizonyos, adott) időtartamra utal, ugyanakkor sok magyar fordításban a „hosszabb idő” szerepel, ami talán még jobban is fejezi ki a jogalkotói szándékot, amely az alkalmoszerű szövetségnél többet követel meg a bűnszervezet megállapíthatóságához.

Tovább pontosítja a fogalmat az annak strukturáltságára utalás. Az Együttes fellépés még nem konkretizálta, hogy mit ért e jelző alatt, a Kerethatározat viszont már átvette a Palermói Egyezmény meghatározását a szervezett csoportra/ strukturált szervezetre vonatkozóan. Ez a definíció csak egyetlen megszorító, negatív feltételt tartalmaz, méghozzá azt, hogy a csoportot ne véletlenszerűen hozzák létre valamely

strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve;”

²³Kerethatározat 2008. 1. cikk 1.

²⁴A jogalkotási vita során felmerült, hogy elegendő lenne csupán két résztvevőt megkövetelni a bűnszervezet létének elismeréséhez. Ezt a megoldást végül arra a fikcionált esetre hivatkozva vetették el, melyben a szervezet egyik tagja ideiglenes akadályoztatása miatt nem vesz részt az elkövetésben. Amennyiben két tagból áll a bűnszervezet, ilyen esetben nehéz lenne elhatárolni a szervezeten elkövetett bűncselekményt az egy elkövetős deliktumtól. MILITELLO 2003. 214. o.

bűncselekmény közvetlen elkövetésére. Emellett ugyanakkor sajátos módon a meghatározás rögzít olyan jellemzőket is, melyeknek nem kell szükségszerűen megvalósulniuk ahhoz, hogy strukturált szervezetről beszélhessünk: a tagok formálisan meghatározott szerepe, a tagság állandó összetétele és a csoport kidolgozott szervezeti felépítése. Azzal, hogy ezeket az „feltételeket” kifejezetten a fogalomba építette, a Kerethatározat egyértelműen elhatárolódott más, szűkebb értelmű definíciós megoldásoktól. Több helyen is a bűnszervezet fogalmi elemévé tették például a hierarchizáltságot, de az európai verziótól eltért az AIDP emlegetett budapesti kongresszusa is, amikor egyik határozatában „magasan strukturált szervezetről” szólt.²⁵ Az, hogy az uniós jogi dokumentumok végül nem ezeket a szigorúbb megoldásokat alkalmazták, a *common law* jogrendszerek befolyásával magyarázható, melyek hagyományosan idegenkednek a bűnszervezetiség objektív jellemzőire épülő definícióalkotástól. A kerethatározat tágabb fogalmának előnye mindenesetre, hogy lefedi azokat a szerveződések is, melyek az etnikai és társadalmi csoportok mobilitásához, a bűnözői érdekek típusához kötődően, vagy éppen azért változtatják tagságukat, hogy a bűnüldöző szervek felderítő munkáját megnehezítsék.²⁶

Végül a bűnszervezet tevékenységével, az általa kifejtett magatartások (főként a bűncselekmények) elkövetési módjával kapcsolatban az Együttes fellépés óta követelmény az összehangoltság, egyetértésben cselekvés („acting in concert”). Ez érezhetően több puszta együttcselekvésnél, sőt a társas bűnelkövetői alakzatok általános formáinál előszeretettel emlegetett „egymás cselekményéről tudva” megvalósuló változatnál is. Nem tartalmazza viszont e fogalom a szervezett bűnözésre oly jellemző munkamegosztás követelményét.

2.4. A bűnszervezet fogalmának szubjektív oldala

A bűnszervezet létrehozásának, működésének célja, szubjektuma alapvetően két részre osztható. Az egyik a bűncselekmények elkövetésére vonatkozó szándék, mely a bűnszervezetiség lényegi momentuma, s melyben manifesztálódik tulajdonképpen az ilyen szerveződések társadalomra veszélyessége. A másik pedig egy távolabbi cél, egy mögöttes mozgatórugó, mely az egyes bűncselekmények elkövetését is (akár célzatként) motiválja.

²⁵AIDP XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus határozatai I. szekció I.1. Ld. HOLLÁN 2000. 116. o.

²⁶MILITELLO 2003. 190. o.

2.4.1. A bűncselekmények elkövetése mint a bűnszervezet bűnözői programja

Előbbivel kapcsolatban a fogalomalkotó jogászok számára két fő kérdés vetődik fel: hány bűncselekményre, illetve milyen bűncselekmény(ek)re vonatkozó szándék legyen releváns a bűnszervezet megállapíthatóságára nézve? Az első kérdésre válaszolva az Akcióterv által idézett fogalom és a Palermói Egyezmény definíciója is elképzelhetőnek tartja az akár egy deliktumra vonatkozó szándékot, míg az Együttes fellépés és a Kerethatározat bűncselekményekről (tehát több bűncselekményről) beszél. Ez utóbbiak megoldása egyrészt jobban illeszkedik a szervezett bűnözés természetéhez, másrészt elkerüli az ENSZ-fogalomban fellelhető azon diszkrepanciát, mely az objektív elemek között, már a strukturált csoport fogalmából is kizárja az egy bűncselekmény elkövetésére irányuló, alkalomszerű változatot, ugyanakkor a szubjektív oldalon lehetővé teszi azt a szűkebb kategória, a szervezett bűnözői csoport megállapíthatóságához.

Ami a szóba jöhető bűncselekmények behatárolását illeti, kétfajta technikát alkalmaznak a jogalkotók. Az egyik módszer szerint taxatív felsorolják azokat a deliktumokat, melyek a bűnszervezettel kapcsolatban szóba jöhetnek. A másik megoldás pedig általánosságban utalja ide a – meghatározott büntetési tétel alapján konkretizált – súlyos bűncselekményeket. A Kiadatási egyezmény és az Együttes fellépés még ötvözte ezeket a technikákat. Az előbbi bizonyos bűncselekmény-kategóriákon belül, a legalább 12 hónapig terjedő szabadságvesztéssel vagy ilyen tartalmú intézkedéssel fenyegetett magatartásokra szűkítette a célbűncselekmények körét. Az Együttes fellépés a büntetési tételkereteknek, a kérdésben irányadó, felső határát viszont már 4 évben határozta meg, a bűncselekmények típusaira vonatkozóan pedig az 1995-ös Europol-egyezmény mellékletére utalt vissza, mely számos konkrét deliktumot is felsorol az általánosabb kategóriák mellett.²⁷ Ezzel a megoldással szakított – a Palermói Egyezményhez hasonlóan – a Kerethatározat, mely a bűnszervezet fogalmában szereplő bűncselekmények esetében már csak a legalább négy éves szabadságvesztéssel fenyegetettséget követelte meg.

A bűncselekmények taxatív felsorolásának veszélye, hogy nem teljes körű, és csak folyamatos jogalkotás mellett képes a kriminológiai trendek követésére.²⁸ A büntetési tétel

²⁷Egyezmény az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján az Európai Rendőrségi Hivatal létrehozásáról Melléklete

²⁸HOLLÁN szerint azonban ez abból adódik, hogy a büntetőjogot nem feltételezett veszélyek megelőzésére, hanem létező káros társadalmi jelenségek leküzdésére alkalmazzák. HOLLÁN 2003. 214. o. Mások viszont vitatják, hogy amennyiben a szervezett bűnözésre korábban kevésbé jellemző bűncselekmények képezik egy – egyébként a bűnszervezet minden más fogalmi elemének megfelelő – szervezet programját, a korábbi tapasztalatok eredményezhetik-e a bűnszervezeti jelleg kizárását. KIS 2003. 57. o.

alapján történő meghatározás legnagyobb kritikája viszont az, hogy figyelmen kívül hagyja az egyes országok eltérő szankciórendszerét, így előfordulhat, hogy ugyanannak a bűncselekménynek az elkövetésére vonatkozó szándék – az egyéb feltételeket adottnak tekintve – az egyik államban bűnszervezetet keletkeztet, míg egy másikban nem.²⁹

2.4.2. A bűnszervezet „közvetett” céljai

A bűnszervezet-fogalom szubjektív oldalának másik részére, a csoport működésének valódi céljára vonatkozó utalást már az Együttes fellépés definíciója is tartalmazott. Az itt szereplő anyagi haszonszerzés, illetve az állami hatóságok törvényellenes befolyásolásának célzata azonban még nem tekinthető megszorító feltételnek, hiszen a meghatározás szerint a bűnszervezet fő célja lehet önmagában a fentiekben taglalt bűncselekmények elkövetése is. A Kerethatározat ennél már szigorúbban fogalmaz, a szervezet tevékenységét itt már mindenképpen a közvetett, vagy közvetlen pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében kell, hogy kifejtse.

Már az Akcióterv is tett egy olyan általános megállapítást, miszerint „...a szervezett bűnözés mögött álló legfőbb hajtóerő a pénzügyi nyereség hajszolása”³⁰, s ezen anyagi jellegű célzat bűnszervezetekkel kapcsolatos relevanciája valóban nehezen lenne cáfolható. A bűnszervezet fogalmában való kizárólagos célként való kezelését viszont elsősorban a terrorista csoportoktól és más politikai háttérű (pl.: sovinszta, paramilitáris) szervezetektől való elhatárolás szükségessége indokolta, melyeket jellegüknél fogva és éppen céljaikat tekintve külön érdemes kezelni az általános szervezett bűnözéstől.³¹ Ennek ellenére a Kerethatározat tartalmaz egy olyan megengedő rendelkezést, mely szerint a tagállamoknak jogában áll, hogy bűnszervezetnek minősítsék személyek egyéb csoportjait is, például olyan csoportokat, amelyek célja nem pénzügyi vagy egyéb anyagi haszon elérése.³²

2.5. Az uniós definíciókból kimaradt fogalmi elemek

Az európai és nemzetközi jogharmonizációs törekvések eredményeként megfogalmazott bűnszervezet-definíciók megalkotásánál szóba jöttek más, az elfogadott meghatározásból végül kimaradó fogalmi elemek is. Korábban már szoltam a

²⁹MILITELLO 2003. 188-189. o.

³⁰Akcióterv 1997. Part 1 Chapter 1 5/g

³¹GELLÉR 2003. 22. o.

³²Kerethatározat 2008. Preambulum (4)

hierarchizáltságról és a munkamegosztásról, melyek végül nem lettek részei a definíciónak. Szintén erre a sorsa jutottak többek között azok a szervezett bűnözés eszköztárába tartozó, arra jellemző elkövetési módok, magatartások is, melyeket a belga delegációnak az Együttes fellépéshez fűzött különvéleménye a bűnszervezet részének tekint: megfélemlítés, fenyegetések, erőszak, megfélemlítés, korrupció, illetve kereskedelmi vagy más szervezetek felhasználása bűncselekmények elkövetésének megkönnyítésére vagy leplezésére.³³

Bár ezek a magatartások általában jellemzőek a szervezett bűnözői csoportokra, a büntetőjogi definícióban való elhelyezésük túlzottan speciálissá tenné a fogalmat, bizonyítási nehézségeket okozva a bíróságok számára is.³⁴ Számbavételük ugyanakkor hasznos segítséget nyújthat a bűnüldöző hatóságoknak és a tárggyal foglalkozó kriminológusoknak.

2.5.1. A maffia típusú bűnszervezet

Az Európai Parlament a Kerethatározat-javaslatához fűzött állásfoglalásában a büntetéskiszabást érintő minősítő körülményként értékelte volna azt az esetet, amikor a kerethatározatban foglalt bűncselekményeket maffia jellegű bűnszervezet keretében követik el. Az e rendelkezésben megfogalmazott, az eddigieknél jóval speciálisabb fogalom³⁵ szó szerint megegyezik az olasz büntető törvénykönyvben szereplő „maffia típusú társaság” definíciójával.³⁶

E bűnszervezet-típus sajátosságát egyrészt az ún. „maffiózó módszer”, a szervezet megfélemlítő erejének felhasználása adja. Itt a megfélemlítés nem a bűncselekmények konkrét elkövetési módjára vonatkozik, hanem a szervezet objektíve fennálló képességeként, egész tevékenységét általában átható működési elvként értékelendő.³⁷ Éppen ezért a maffia típusú szervezet e szükségszerű fogalmi elemének fennforgásához

³³Együttes fellépés 1998. Statement by the Belgian delegation on Article 1

³⁴BÓCZ 2001. 93-94. o.

³⁵Olyan bűnszervezet, mely „felhasználja a szervezeti kötelek megfélemlítő erejét és az ebből eredő alávetettséget és hallgatás törvényét azzal a céllal, hogy bűncselekményeket kövessen el, közvetlenül, vagy közvetve hozzájusson gazdasági tevékenységek, koncessziók, engedélyek, közbeszerzési szerződések és közszolgáltatások ellenőrzéséhez vagy irányításához, magának vagy másoknak jogtalan hasznat vagy előnyt szerezzen, korlátozza vagy megakadályozza a szavazati jog szabad gyakorlását vagy szavazatokat szerezzen tagjainak vagy másoknak.” EP állásfoglalás 2005. 14. módosítás [3. cikk (2b) c)] Saját fordításban az angol szöveg alapján, mely kis mértékben eltér a hivatalos, de álláspontom szerint némileg pontatlan magyar fordítástól.

³⁶Codice penale (A továbbiakban: C.P.) Art. 416-bis. Az olasz Btk. 1930-as kihirdetése óta (1398. királyi dekrétum) tartalmaz egy általános bűnszervezeti jellegű bűntársaságra („associazione per delinquere”) vonatkozó tényállást (C.P. Art. 416.). Ehhez képest speciális a maffia típusú társasággal („associazione di tipo mafioso”) kapcsolatos fenti szakasz, melyet az 1982. évi 646. tvr. iktatott a kódexbe. KELEMEN 2003. 7. o.

³⁷TURONE 2008. 113. o.

nem feltétel, hogy erőszakos vagy fenyegető cselekmények ténylegesen végbemenjenek, elegendő annak bizonyítása, hogy a tagok – a bűnszervezet „hírnevének” és múltjának köszönhetően – valóban abban a helyzetben és tudatban vannak, hogy fellépésük során élnek, vagy élhetnek a bűnszervezetet körülvevő megfélemlítő hatással.³⁸ A tárgyalt fogalmi elem passzív oldala, vagyis a maffia megfélemlítő erejének következményei, szintén feltétlen része a definíciónak. Ez egyrészt az alávetettség, amikor az érintett személyek félelemből tanúsítanak a bűnszervezet céljainak megfelelő magatartást, valamint ennek speciális esete a „hallgatás törvénye” („omertá”), mely az állami (elsősorban igazságszolgáltatási) szervekkel való bárminemű együttműködés tanúsításától – hasonló okból – való elzárkózást jelenti.³⁹ Fontos megjegyezni, hogy mindez a bűnszervezeten kívülálló személyekre vonatkozik, annak ellenére, hogy a legtöbb esetben a szervezeten belül is hasonló viszonyok uralkodnak.⁴⁰

A „maffiózó módszer” tehát leszűkíti e szervezeti forma alkalmazhatóságát a „normál bűnszervezethez” képest. A szubjektív oldalon ugyanakkor megengedőbb a speciális fogalom: a maffia típusú bűnszervezet esetében a bűncselekmények elkövetése, illetve az anyagi haszonszerzés nem kizárólagos, csak lehetséges célok, emellett a definíció sok más opciót is felsorol. Ezek között találunk egy egészen általános kategóriát (jogtalan haszon vagy előny szerzése), mely magában foglalja szinte a felsorolt összes többi speciális perspektívát. Ez utóbbiak, melyek között megkülönböztethetünk gazdasági (különböző gazdasági tevékenységek feletti irányítás, ellenőrzés megszerzése) és politikai jellegűeket (szavazatok szerzése, szabad választójog gyakorlásának akadályozása),⁴¹ tehát tulajdonképpen a maffia programjának tipikus elemeit jelentik.

A maffia típusú társaság fogalma megfelelően jellemzi az Itáliában több évszázados múltra visszatekintő speciális bűnszervezeteket, a maffiákat,⁴² melyek befolyása az alvilági életen túl a civil és a politikai szférában is különleges jelentőséggel bír. Ez a fajta definíció

³⁸A „felhasználja” kifejezés itt tehát tágan értelmezendő, tulajdonképpen egy fennálló állapot (a maffia megfélemlítő ereje) passzív (de tudatos) kihasználását is ide kell érteni. VERRINA 2008. 15. o.

³⁹RONCO-ROMANO 2012. 2074-2075. o.

⁴⁰Uo. 2075. o.

⁴¹A szavazatok szerzése történhet bűnszervezeten kívülálló személyek javára is. Az olasz büntetőjogban, ha ez, vagy az erre vonatkozó ígéret pénzfizetés ellenében történik, a maffiával együttműködő politikus felelőssége megállapítható az ún. „politikus-maffiózó választási megállapodás” bűncselekményének elkövetéséért. C.P. Art. 416-ter.

⁴²A *Mafia* kifejezés alatt szűk értelemben a szicíliai bűnszervezetet, vagyis a *Cosa Nostrát* kell érteni, de főként a nemzetközi köznyelvben használják olyan más jelentős olasz szervezetekre is, mint a nápolyi *Camorra*, a calabriai *N'drangheta* és a pugliai *Sacra Corona Unita*, melyek közül az első kettőt az olasz Btk. külön ki is emeli a maffia-típusú társaságra vonatkozó tényállásban (C.P. Art. 416-bis). Ld. TERRIBILE-TONTI 2008.

ugyanakkor nem helyettesítheti a fentebb elemzett, általános bünszervezet-fogalmat, mely a szervezett bűnözés Európa többi pontján is elterjedt egyéb formáit is magában foglalja.⁴³

3. A szervezett bűnözéssel szembeni büntető anyagi jogi fellépés eszközei

A szervezett bűnözéssel szembeni fellépés különféle módszereivel találkozhatunk a büntető anyagi jogalkotásokban. Ezeket a pönalizációs válaszlépéseket aszerint tudjuk rendszerezni, hogy mennyiben kapcsolódnak, illetve távolodnak el a vizsgált jelenség keretében megvalósuló bűncselekményektől, illetve a másik oldalról nézve: mennyire közvetlenül fókuszálnak magára a szervezett bűnözésre mint önálló problémára.

Az osztályozás egyik végletét jelentik azok a rendelkezések, melyek a szervezett bűnözésre jellemző bűncselekményekre (pl.: kábítószer-kereskedelem, embercsempészet) vagy még inkább az annak létét és anyagi hátterét biztosító büntetendő magatartásokra (pénzmosás, vesztegetés) vonatkoznak. Itt még tehát nem jelennek meg a szervezett bűnözéssel kapcsolatos fogalmak, és magát a jelenséget ezek a szabályozások csak közvetetten érintik, mégsem felejthetők ki a szervezett bűnözéssel szembeni anyagi jogi fellépés eszköztárából. Ezt támasztja alá az is, hogy a vizsgált témakörrel foglalkozó nemzetközi és európai dokumentumokban kiemelt szerepet kaptak például a pénzmosás büntetendővé tételére és az ezzel kapcsolatos szabályozások harmonizálására vonatkozó ajánlások.⁴⁴

E felsorolás következő elemét jelentik azok a rendelkezések, melyek speciális elkövetői alakzatok (pl.: szervezők, irányítók) egyes bűncselekmények esetén, vagy általánosságban fennálló büntetőjogi felelősségére vonatkoznak.⁴⁵ Az ilyen szabályozások szervezett bűnözéssel kapcsolatos relevanciája kétségtávol fennáll, sok esetben alapot teremtve a bűnöző szervezetek vezetőinek, háttérembereinek felelősségre vonásához. Ezek az elkövetői formák ugyanakkor a bünszervezetek tagjainál jóval szélesebb kört lefednek, tulajdonképpen a társas bűnelkövetés speciális eseteit jelentik, ezért nem is tekinthetők kizárólag a szervezett bűnözés elleni fellépés eszközének. A Palermói Egyezményben mégis találunk erre példát, igaz, ott a speciális elkövetői alakzatok (elkövetés szervezése,

⁴³IANNETTA 2009. 5-6. o.

⁴⁴Ld. Akcióterv 1997. 26. ajánlás; Milleniumi Stratégia 2000. 17. ajánlás; Palermói Egyezmény 6. cikk

⁴⁵Az olasz büntető törvénykönyv például súlyosító körülményként értékeli, ha valaki a bűncselekmény elkövetésében való együttműködést előmozdítja, szervezi, vagy a résztvevő személyek tevékenységét irányítja. C.P. Art. 112. 2.

irányítása, elősegítése, támogatása, lehetővé tétele, tanácsokkal segítése) kifejezetten a szervezett bűnözői csoport részvételével megvalósuló (súlyos) bűncselekményekkel kapcsolatban jelentkeznek.⁴⁶

Az előbbieknél már konkrétabban utal a szervezett bűnözésre az a jogalkotói megoldás, mely meghatározott bűncselekmények kapcsán súlyosabb büntetéssel fenyegeti azokat az eseteket, amikor az adott büntetendő magatartást szervezetten, bűnszervezet részvételével vagy annak keretében hajtják végre. Ez az eredmény többféleképpen is elérhető: jelenthet minősítési vagy büntetéskiszabási kérdést egyaránt. Előbbi az adott tényállásokhoz fűzött minősített esetek révén valósulhat meg,⁴⁷ utóbbinak viszont szintén több válfajára találunk példát. A magyar Btk. az Általános Részben elhelyezett, a büntetés felső határát a bűnszervezetben elkövetés esetére meghatározott arányban (kétszeres) megnövelő rendelkezéssel operál,⁴⁸ de más országban ismert ugyanezen tényezőnek a súlyosító körülményként való alkalmazása is. Ez utóbbi esetben a büntetés növelésének mértéke vagy akár a lehetősége is a bírói mérlegelésre van bízva.⁴⁹ Ezekben a szabályozásokban tehát még nem válik el az elkövetők felelőssége a bűnszervezetek által elkövetett konkrét bűncselekményektől, de már felhasználják az e szerveződésekre kimunkált törvényi definíciókat.

Az Európai Unió egyes bűncselekmény-csoportokra vonatkozó jogharmonizációs dokumentumaiban is fellelhetők a tárgyalta fellépésre utaló ajánlások. A gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló 2011-es irányelv például minősítő körülményként kezeli a bűnszervezet keretében elkövetést a tárgykörébe tartozó bűncselekmények esetében. (A bűnszervezet fogalmával kapcsolatban a 2008-as Kerethatározatban foglaltakra hivatkozik.)⁵⁰ A szervezett bűnözés elleni küzdelemről szóló kerethatározat viszont már nagyobb általánosságban mondja ki a 3. cikk (2) bekezdésében, hogy: „*valamennyi tagállam megteszi a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy súlyosbító körülménynek minősüljön, ha a 2. cikkben említett bűncselekményeket – az adott tagállam által meghatározott módon – bűnszervezet keretében követték el.*”⁵¹ A 2. cikkre való utalás

⁴⁶Palermói Egyezmény 3. cikk 1. b)

⁴⁷Igy Franciaországban a *bande organisée* (szervezett banda) esete (Code Pénal art. 132-71). KIS 2003. 74. o.

⁴⁸Btk. 98. §

⁴⁹Igy Finnországban: Criminal Code of the Republic of Finland 6. a luku 5.§ (2)

⁵⁰Az Európai Parlament és a Tanács 2011/92/EU irányelve a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról 9. cikk d)

⁵¹Kerethatározat 2008. 3. cikk (2)

némiképp félreérthető, hiszen ott a bűnszervezetben részvétel *sui generis* büntetésére vonatkozó tényállások szerepelnek, az itt idézett rendelkezés viszont valójában az előbbiekre tartozó, a bűnszervezet programjában szereplő bűncselekményekre vonatkozik. Helyesebbnek tűnik a bizottsági javaslat szövegezése, amely még az 1. cikkre, vagyis a bűnszervezet definíciójára utalt vissza, indokolása pedig egyértelművé tette, hogy itt tehát a legalább négy év szabadságvesztés-büntetéssel fenyegetett bűncselekményekről van szó. A szövegből kitűnik továbbá, hogy a „bűnszervezet keretében elkövetés” pontosabb meghatározását a kerethatározat a nemzeti jogalkotásokra bízta, nyitva hagyva a kaput ezzel a dokumentum 1. cikkében meghatározott bűnszervezet fogalomtól való eltérésre is, ami a súlyosító körülmény alkalmazását illeti.⁵²

A szervezett bűnözés elleni anyagi jogi fellépés legintenzívebb és egyben legvitatottabb eszköze a bűnszervezetek hatókörébe tartozó bűncselekményektől elkülönülő önálló tényállások megalkotása. Ennek a megoldásnak alapvetően két típusa különböztethető meg. Az egyik az angolszász jogi hagyományokban gyökerező ún. konspirációs tényállás, mely röviden bűncselekmények elkövetésére való megegyezést, szervezkedést rendel büntetni, ebben látva a szervezett bűnözés lényegi momentumát. A másik bűncselekmény-fajta egy külön definícióhoz kötött bűnszervezethez, illetve annak tevékenységéhez kapcsolja a tényállást, ahol az elkövetési magatartások bűnszervezeti státuszokat jelölnek.

A fenti két tényállástípus képezi az alapját azoknak büntetendő magatartásoknak is, melyek az Európai Unió szervezett bűnözéssel szembeni fellépésével kapcsolatos jogforrásokban szerepelnek. Már az Együttes fellépés is két tényállást fogalmazott meg, s végül nem szakított ezzel a „hagyománnyal” a Kerethatározat sem, annak ellenére, hogy a Bizottság eredeti javaslatában a konspirációs fordulat nem kapott helyet. A dokumentumok szerint a két diszpozíció közül a tagállamoknak legalább az egyiket inkriminálniuk kell, de akár konjunktíve is alkalmazhatók. A vagylagosság lehetősége mindenesetre eltérő jellegű szabályozást enged eltérő „jogi ízlésű” országokban, ami egyrésről a kontinentális és a

⁵²Ez az „engedmény” kedvez annak az elképzelésnek, mely szerint a szervezett bűnözés elleni harc eszköztárában két fogalmat érdemes egyszerre alkalmazni. KIS Norbert szerint a bűncselekményeket minősítő, büntetés súlyosító körülmények meghatározásánál bevezethető egy, a szervezettséget, a szervezett bűnözés kriminológiai ismérveit jobban alátámasztó, cizelláltabb definíció, ellenben a bűnszervezetben részvétel és a konspiráció önálló tényállásai esetében érdemesebb egy általánosabb fogalommal operálni, csökkentve ezzel a bizonyítás nehézségeit. KIS 2003. 51. o.

common law jogrendszer közötti politikai-szakmai kompromisszum dicséretes eredménye, másrészt, kritikusai szerint, éppen a valódi jogközelítés legfőbb akadályá.⁵³

A szervezett bűnözés elleni anyagi jogi fellépés jelen fejezetben vázlatosan összefoglalt eszközeit nem egymás helyettesítőiként kell felfogni, azok a legtöbb jogrendszerben egymás mellett, egymással kombinálva szerepelnek, felvetve ezzel akár elhatárolási dilemmákat is. A szervezett bűnözés komoly büntetőpolitikai kihívása mindenesetre igényli a jelenséggel szembeni többrétű fellépést a büntető jogalkotás területén is, természetesen az alkotmányos és büntetőjogi elvek tiszteletben tartása mellett.

3.1. A szervezett bűnözéssel kapcsolatos különös részi tényállások

Az Európai Unió szervezett bűnözéssel kapcsolatos jogharmonizációs törekvéseinek talán legsarkalatosabb kérdése volt a bűnszervezetben részvételre, illetve a konspirációra vonatkozó önálló tényállások megalkotása. Bár sok tagállamban már régóta hatályban volt ilyen bűncselekmény, az uniós jogközelítés nem hozott osztatlan elismerést. Az önálló inkriminációt ellenző dán igazságügyi minisztérium például kiadott egy hivatalos nyilatkozatot, melyben hangsúlyozta, hogy az Európai Unió Együttes fellépése nem kötelezi a résztvevőket, hogy módosítsák törvényeiket.⁵⁴ Bár a szervezett bűnözéssel szembeni büntetőjogi fellépés indokoltságát ők is elismerik, e tényállások kritikusai szerint a büntetőjog *ultima ratio* jellege és az alkotmányos követelmények válaszlépésként csak a felelősség vertikális expanzióját⁵⁵, vagyis a bűnszervezetben elkövetés esetére vonatkozó fokozását teszik lehetővé. Az ellenvélemény képviselői ugyanakkor felhívják a figyelmet arra a kriminálpolitikai igényre, amely a bűnszervezetek szempontjából sokszor különös jelentőséggel bíró azon tagok és vezetők felelősségre vonására is irányul, akiknek a cselekményei nem, vagy csak nehézkes bizonyítási folyamatok árán sorolhatók be a büntetendő elkövetői alakzatok és stádiumok keretei közé. Mindez KIS Norbert szerint a felelősség horizontális kiterjesztését teszi szükségessé, ami eredményesen csak az új tényállásokkal érhető el.⁵⁶ Nem jelent erre kielégítő megoldást a hagyományos általános részi tanok megreformálása, kiterjesztése sem, gondolva itt akár az előkészület általános büntetendőségére. Az adott bűncselekmény elkövetésére irányuló szándék megkövetelése

⁵³MILITELLO 2003. 199. o.

⁵⁴Uo. 201. o.

⁵⁵KIS 2003. 50. o.

⁵⁶Uo. 49-50. o.

ugyanis komoly bizonyítási nehézségeket vet fel a szubjektív oldalon, ami célszerűbbé teszi a szóban forgó cselekményeknek egy önálló jelenséghez kötődő inkriminálását.⁵⁷

A bizonyítási problémákra vonatkozó praktikus, ám dogmatikailag kevésbé meggyőző érvek mellett a *per se* büntetendőség létjogosultságát igazolja az a büntetőjogi relevanciájú tényező (társadalomra veszélyesség, jogi tárgy) is, mely a konkrét bűncselekményektől függetlenül is kimutatható a tárgyalt szervezett bűnözéssel kapcsolatos magatartások vonatkozásában. A bűnszervezeti tevékenység képezte fokozott társadalomra veszélyesség ugyanis nem csak abban áll, hogy a bűncselekményeket szervezeten nagyobb hatékonysággal, gördülékenyebben és nagyobb méretekben tudják elkövetni, amit kellőképpen ki tud fejezni az ilyen elkövetések minősített esetként vagy másutt súlyosító körülményként való szerepeltetése is, de önmagában sérti a közbiztonságot mint jogi tárgyat az a tény, hogy egyesek bűncselekmények elkövetésére szolgáló szervezeteket tartanak fenn, aláásva ezzel a társadalom és az állam működését. Az itt védett kollektív jogi tárgy szempontjából a bűnszervezet léte, illetve az összeesküvés-szervezkedés megtörténte a lényegi kérdés, és nem az, amire mindez irányul.

Az előző fejezetben már vázolt mindkét tényállástípus alkalmazását a fenti indokok igazolják, viszont alapvető eltérés van közöttük az elkövetési magatartás meghatározásában, és ezáltal abban a kérdésben, hogy az említett társadalomra veszélyesség milyen megnyilvánulását kívánják büntetni a gyakorlatban. Úgy is felfogható, hogy a konspirációs tényállások dinamikusabb jellegűek, hiszen egy cselekvésre (a megegyezésre, szervezkedésre) fókuszálnak, szemben a bűnszervezetben betöltött státuszokhoz kötődő tényállásokkal, ahol tulajdonképpen egy statikus állapot (a bűnszervezet léte) áll a középpontban. Ez a megfogalmazásbeli különbség a gyakorlatban két fő eltérést tesz lehetővé. Egyrészt a konspiráció általában cselekmények jóval szélesebb körét lefedi, lévén, hogy nem feltételezi a bűnszervezet fogalmi elemeinek megvalósulását, ugyanakkor nem képes differenciálni az egyes bűnszervezeti tevékenységek és szerepek között, szemben a másik tényállástípussal.

Az előbbi különbségek figyelembevételével felvetődik a kérdés, hogy melyik tényállástípusba lehetne besorolni azt a több európai ország büntető törvénykönyvében is fellelhető jogi megoldást, ahol a tényállás bűnszervezetben részvételről, illetve más azzal kapcsolatos magatartásokról (pl.: létrehozás, támogatás, irányítás) rendelkezik, viszont a bűnszervezet fogalmát olyan tágan definiálták, hogy a szervezetségre utaló objektív

⁵⁷KIS 2003. 64. o.

ismérvek hiánya miatt az lényegében (meghatározott) bűncselekmények elkövetésére való szervezkedést takar. Az ebben való részvétel pedig nagyvonalakban a konspirációs tényállások elkövetési magatartásának felel meg. Nem meglepő így az a jogirodalomban elterjedt csoportosítás, amely például a francia bűntársasággal („association de malfaiteurs”) kapcsolatos bűncselekményt⁵⁸ az angolszász *conspiracy* kontinentális változatának tekinti,⁵⁹ annak ellenére, hogy a tényállás megszővegezése inkább a bűnszervezeti státuszra vonatkozó bűncselekmények logikáját követi.

Szintén nehéz besorolni a fenti osztályozás szerint az Európai Unió 1996-os kiadási egyezményének 3. cikk 4. bekezdésében szereplő tényállást,⁶⁰ melyre az Akcióterv mint a „bűnszervezetben részvétel” bűncselekményére utalt. Ez tulajdonképpen egy meghatározott bűncselekmények bűnszervezetben való elkövetésére vonatkozó *sui generis* bűnsegédi jellegű diszpozíció, amely sokkal inkább hasonlítható a magyar „bűnszervezetben részvétel” bűncselekményhez, mint az európai jogharmonizáció keretében ezt követően elfogadott tényállásokhoz. Igaz ugyanakkor, hogy a szubjektív tényállási elemek viszont szinte teljesen megegyeznek az Együttes fellépésben és a Kerethatározatban bevezetett bűnszervezeti „státusz-bűncselekménynél” látottakkal.⁶¹

4. A konspirációs tényállás

Az ún. konspirációs tényállás vonatkozásában a Kerethatározat átvette az Együttes fellépésben szereplő diszpozíciót, mely a következőképpen szól: *„bármely személy magatartása, amelynek keretében megállapodást köt egy vagy több személlyel olyan tevékenység folytatására, amelynek megvalósítása az 1. cikkben említett bűncselekmények*

⁵⁸Az „association de malfaiteurs” „egy vagy több büntett vagy legalább öt éves szabadságvesztéssel fenyegetett vétség elkövetése céljából alakult csoportosulás, vagy e célból született megállapodás, amely egy vagy több ténybeli körülményben nyilvánul meg”. Az elkövetési magatartás pedig az ebben való részvétel. Code pénal Art. 450-1.

⁵⁹MILITELLO 2003. 196. o.

⁶⁰„...azon személyek magatartását, akik hozzájárulnak egy vagy több, [...] bűncselekmény személyek közös céllal működő csoportja általi elkövetéséhez, [...], még akkor is, ha az említett személy nem vesz részt az érintett bűncselekmény vagy bűncselekmények tényleges végrehajtásában; az ilyen hozzájárulásnak szándékosnak kell lennie, amelynek során az érintett személy ismeri vagy a csoport célját és általános bűnözői tevékenységét vagy a csoportnak az érintett bűncselekmény(ek) elkövetésére irányuló szándékát.” Kiadási egyezmény 1996. 3. cikk (4)

⁶¹Vö. 5.1.2. fejezet

elkövetésével járna, akkor is, ha a szóban forgó személy a tevékenység tényleges végrehajtásában nem vesz részt.”⁶²

Ez a tényállás a *common law* jogrendszerben elterjedt *conspiracy* bűncselekményének (alakzatának) mintájára került a jogharmonizációs dokumentumokba. A *conspiracy* általános megfogalmazásban két vagy több személy megállapodását jelenti törvénytelen tett elkövetésére, vagy legális cél törvénytelen eszközökkel való elérésére.⁶³ A joggyakorlat mindehhez hozzáteszi, hogy a megállapodásnak tartósnak és tervszerűnek kell lennie,⁶⁴ ami valamelyest közelíti az önmagában meglehetősen sok élethelyzetet lefedő tényállást a szervezett bűnözés lényegéhez.

Ez a konstrukció látszólag nem más – legalábbis a magyar büntetőjogból kiindulva – mint a kétoldalú pszichikai előkészületnek (közös elkövetésben való megállapodás) *sui generis* bűncselekményként⁶⁵ való általános inkriminálása. Ennek a megállapításnak a legfőbb cáfolata az elkövető bűnös tudatával (*mens rea*) kapcsolatos eltérésben keresendő. Mivel a konspirációs tényállás – mint a szervezett bűnözés jelentette speciális veszéllyel szembeni fellépés eszköze – célkeresztjében maga a megegyezés (*agreement*) áll, az elkövető szándékának is elsősorban erre kell irányulnia. Ettől elválasztható a megállapodás tárgyát képező bűncselekmények elkövetésére, a bűnözői program kivitelezésére vonatkozó tudati állapot.⁶⁶ Ezzel kapcsolatban az elkövetőtől csak „határozatlan szándék” követelhető meg, vagyis elegendő – a konspirációért való felelősség megállapításához – az elkövető megfelelően komoly súlyú bűnözői szándéka, illetve az adott bűncselekményre és kriminális célokra általában vonatkozó ismerete.⁶⁷ Tehát a konkrét bűncselekmény megkezdésére irányuló egyenes szándék hiányozhat, ellentétben az előkészülettel, melyről ez nem mondható el, hiszen célzatos alakzat.⁶⁸ Mivel azonban a konspiráció büntetendőségének feltétele, hogy az a tényállásban meghatározott deliktumok egyikére (vagy többre) vonatkozzon, a konspirátor tudatának is valamiféle kapcsolatban kell állnia e konkrét bűncselekménnyel. Erre vonatkozóan a megállapodás pillanatában való ésszerű

⁶²Kerethatározat 2008. 2. cikk b) Az Együttes fellépés magyar fordításában még helytelenül maradt le a társhatározó ragja: „*a személy olyan magatartását, amely egy vagy több személy megállapodásából áll...*” Együttes fellépés 1998. 2. cikk (1) b) A megállapodáshoz szükségszerűen legalább két személy kell. Az angol nyelvű verzió viszont megegyezett a későbbi Kerethatározat már helyesen fordított szövegével.

⁶³BELLAGAMBA 2003. 586. o.

⁶⁴KIS 2003. 73. o.

⁶⁵Igaz éppen az angol jogrendszerben – szemben az itteni példával, és az amerikai szabályozással – a *conspiracy* általános részi rendelkezésnek tekinthető.

⁶⁶BELLAGAMBA 2003. 587. o.

⁶⁷KIS 2003. 95-96. o.

⁶⁸NAGY 2008. 195. o.

előrelátás (*reasonably foreseeable*) követelményét állapította meg az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága a Pinkerton-ügyben.⁶⁹ E doktrína tehát a konspiráció megvalósulásához pusztán egy gondatlansághoz közel álló tudati állapot fennállását feltételezi a konkrét deliktum elkövetésére nézve.

A *conspiracy* megvalósulásához ráadásul az objektív oldalon sem szükséges, hogy a megállapodás olyan konkrét cselekmény vállalására vonatkozzon kölcsönösen minden résztvevő részéről, mely kifejtése esetén egy bűncselekmény valamely elkövetői alakzatát valószínűsít meg, ami HOLLÁN szerint a „közös elkövetésben megállapodás” megállapításának viszont feltétele.⁷⁰ Sőt, a konspiráció esetében olyan megállapodás is releváns lehet, ahol a résztvevők csak egy-egy összekötő személlyel állnak kapcsolatban, s nincsen tudomásuk más tagok „feladatáról”.⁷¹

A konspiráció előkészületi jellegének tagadása magyarázza azt a *common law* országokban elterjedt jogi teóriát, mely a *conspiracy* és az ennek alapján elkövetett bűncselekmény közötti halmazat megállapítását lehetségesnek tartja.⁷² Ugyanezt az előkészület esetén a büntetlen részecselekmény elmélete kizárja.⁷³ A konspirációs tényállás esetében viszont, amennyiben elfogadjuk annak elsődleges kapcsolatát a szervezett bűnözéssel és így a konspiráció által megvalósított önálló jogtárgy-sértést, a fenti halmazati megoldás indokolhatóvá válik. A konspirációs tényállás, a kontinentális jogrendszerek számára is elfogadható értelmezés szerint, elsősorban mégis azoknak az összeesküvésben résztvevőknek a felelősségre vonására irányul, akiknek az elkövetett vagy megkísérelt bűncselekményben részesi közreműködésük sem állapítható meg. Erre utal a Kerethatározatban szereplő tényállás utolsó fordulata.⁷⁴

A konspirációs tényállás tárgyi oldalára nézve a legvitatottabb kérdést az jelenti, hogy már a pusztán szóbeli megállapodás megvalósíthatja-e a bűncselekményt, vagy szükséges egy további, a külvilágban is érzékelhető ráutaló magatartás (*overt act*) kifejtése is? Ez utóbbi kitétel rögzítése elengedhetetlen a bűnös megállapodásért való felelősségre

⁶⁹BELLAGAMBA 2003. 588. o.

⁷⁰Sőt, HOLLÁNnal szemben, NAGY Ferenc azon az állásponton van, hogy a közös elkövetésben való megállapodás csak a társtetteskénti elkövetésre való megegyezésre értendő, ezzel még jobban leszűkítve ezen előkészületi alakzat alkalmazását a konspirációhoz képest. NAGY 2008. 195. o. Vö. HOLLÁN 2006.

⁷¹Erre két jellemző példát ismer a kriminológia. A „wheel conspiracy” (kerékszerű konspiráció) esetében egy központi személlyel tartja mindenki a kapcsolatot, míg a „chain conspiracynál” a résztvevők láncszerűen követik egymást. GRANDE 1993. 74. o.

⁷²KIS 2003. 72. o., GELLÉR 2003. 18. o.

⁷³NAGY 2008. 238. o.

⁷⁴Bár az „akkor is” szófordulat egyben arra is utal, hogy a bűncselekmény akkor is megvalósul, ha a tényleges elkövetésben is részt vesz a konspirátor. Kerethatározat 2008. 2. cikk b)

„kvázi gondolatbűnként” tekintő liberális büntetőjogi felfogást követők számára, de a bizonyítás szempontjából is egyszerűbb materiális cselekményeken keresztül felgöngyölíteni a bűnözői szándékot.⁷⁵ Az *overt act* nem része a Kerethatározat tényállásának, ellentétben az ENSZ Szervezett bűnözés elleni Egyezményével, amely lehetőséget teremt a részes államok számára e feltétel megkövetelésére.⁷⁶

A Palermói Egyezmény alkotói egy másik opcionális feltételt is elhelyeztek a tényállásban: a megállapodás szervezett bűnözői csoport keretében való létrejöttét.⁷⁷ Az ENSZ dokumentum konspirációs tényállása egyébként is szorosabban kötődik a szervezett bűnözéshez azzal, hogy tartalmazza a bűnszervezet fogalmi elemei között is szereplő pénzügyi vagy más anyagi haszon elérésére vonatkozó célzatot.⁷⁸ A szervezett bűnözői csoport összes fogalmi elemének megkövetelése a konspiráció megvalósulásához ugyanakkor már egy, a másik szervezett bűnözéssel kapcsolatos tényállással átfedésbe kerülő diszpozíció létét eredményezi, feladva ezzel együtt a konspirációs tényállás bűnszervezet-fogalomhoz való kötetlenségéből fakadó bizonyítási könnyebbségeket.

5. A bűnszervezeti státuszhoz kötődő tényállás

Az uniós jogharmonizációs dokumentumokban szereplő másik szervezett bűnözéssel összefüggő bűncselekmény a 2. fejezetben elemzett bűnszervezet-fogalom köré épülő tényállás, amelyre leginkább illik a bűnszervezetben részvétel megnevezés.⁷⁹ Ez a deliktum tulajdonképpen a szervezethez kötődő „státuszbűncselekmények” sorába tartozik. A bűnszervezettel kapcsolatban többféle státusz önálló büntetendősége merül fel, a Kerethatározat e fejezetben tárgyalt tényállása viszont csak egyetlen ilyet tartalmaz, a részvételt (tagságot). Az Európai Bizottság javaslatában viszont még büntetendő magatartásként szerepelt a bűnszervezet irányítása is, mely a részvételnél szigorúbb szankció alkalmazását tette volna lehetővé.⁸⁰ Az Európai Parlament a javaslatához fűzött

⁷⁵MILITELLO 2003. 191. o.

⁷⁶„megállapodást [...], amely - ahol azt a hazai jog megköveteli - magában foglalja a résztvevők egyikének a megállapodás teljesítése érdekében tett cselekményét,” Palermói Egyezmény 5. cikk (1) a) (i)

⁷⁷„megállapodást [...], amely - ahol azt a hazai jog megköveteli - [...] magában foglal egy szervezett bűnözői csoportot;” Uo.

⁷⁸„megállapodást egy vagy több más személlyel közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére irányuló, súlyos bűncselekmény elkövetésében” Uo.

⁷⁹Szemben a magyar Btk.-ban szereplő azonos elnevezésű, de eltérő felépítésű tényállással, és szemben a konspirációval, mely a Kerethatározatban szintén a „Bűnszervezetben való részvételhez kapcsolódó bűncselekmények” cím alatt szerepel.

⁸⁰Kerethatározat-javaslat 2005. 3. cikk

állásfoglalásában ennél is tovább ment: külön bűncselekménnyé nyilvánította volna a bűnszervezet támogatását, alapítását, szervezését.⁸¹ E magatartások részletesebb meghatározását azonban nem tartalmazták ezek az előkészületi dokumentumok, és mint ismeretes, végül nem kerültek be a Kerethatározat elfogadott szövegébe. Ezért e bűnszervezeti státuszok rövid bemutatása során elsősorban az azokat szabályozó, és rájuk nézve kidolgozott jogirodalommal rendelkező olasz büntetőjog eredményeire támaszkodtam.⁸²

5.1. A bűnszervezetben való (egyszerű) részvétel

A Kerethatározat szerint büntetendő „*bármely személy magatartása, aki – szándékosan és ismerve akár a bűnszervezet célját és általános tevékenységét, akár annak az adott bűncselekmények elkövetésére irányuló szándékát – aktívan részt vesz a bűnszervezet bűnözői tevékenységében, beleértve az információk vagy anyagi források szolgáltatását, új tagok beszervezését, valamint a szervezet tevékenységeinek bármilyen módon történő finanszírozását, annak tudatában, hogy e részvétel hozzájárul a szervezet bűnözői tevékenységének megvalósításához*”.⁸³ Ez a tényállás több ponton különbözik a korábbi dokumentumokban meghatározottaktól, mely eltérésekre az alábbiakban utalni fogok.

5.1.1. Az elkövetési magatartás: bűnözői és egyéb tevékenységben részvétel

Az Együttes fellépésben és a Kerethatározatban szereplő tényállás elkövetési magatartása tehát az (aktív) részvétel, melynek két formája lehet az 1998-as dokumentum szerint: vonatkozhat egyrészt a bűnszervezet bűnözői, másrészt az egyéb tevékenységeire. Az előbbi – ahogyan arra az Együttes fellépés szövege is utalt⁸⁴ – a bűnszervezet fogalmánál szereplő bűncselekmények elkövetésével kapcsolatos magatartásokat foglalja magában. Ahogyan azt e dokumentum szintén kiemeli, az itt érintett magatartások köre kiterjed a részesi jellegűekre („...*még akkor is, ha személyesen nem vesz részt az érintett*

⁸¹EP állásfoglalás 2006. 2. módosítás

⁸² Ld. 5.2 és 5.3. fejezet

⁸³Kerethatározat 2008. 2. cikk a)

⁸⁴„*the organisation's criminal activities falling within Article 1*” Együttes fellépés 1998. 2. cikk a) A bűnszervezet fogalmát tartalmazó 1. cikkre utalás a Kerethatározat hasonló szövegében már nem szerepel, ami így nem zárja ki, hogy a bűnözői tevékenység kisebb súlyú bűncselekmények elkövetésére is vonatkozzon.

bűncselekmények tényleges végrehajtásában”⁸⁵), sőt, az adott tagállam büntetőjogi elveitől függően, vonatkozhat a tisztán előkészületi cselekményekre is („...*még akkor is, ha az érintett bűncselekményeket ténylegesen nem követik el;*”⁸⁶). Mindez pedig elméletileg magában foglalhatja az előbbi fejezetben érintett szóbeli megállapodásokat úgyszintén. Az utóbbinak az opcionális jellegét viszont már a Kerethatározat rögzíti a preambulum (5) bekezdésében, mely szerint a tagállamoknak jogában áll a „bűnözői tevékenységet” úgy értelmezni, hogy az tényleges cselekmények (*material acts*) elkövetését foglalja magában.⁸⁷ Ennek a lehetőségnek a megengedéséből az a kompromisszumos megoldás tükröződik, mely tiszteletben kívánja tartani az egyes tagállamok eltérő jogi felfogását, ami a nem materiális előkészületi cselekmények kriminalizálhatóságát illeti.

A bűnszervezet bűnözői tevékenysége tehát a célbűncselekmények elkövetésével kapcsolatos magatartásokat foglalja magában, melyek tulajdonképpen „elérhetőek” az anyagi jogi fellépés egyéb eszközeivel is: a hagyományos elkövetői alakzatok és stádiumok, valamint a bűncselekmények bűnszervezetben való elkövetésére vonatkozó szabályok segítségével. Ezeknek a cselekményeknek az önálló tényállásban való szerepeltetése így csak komoly dogmatikai érvekkel indokolható, ami a következő gondolatmenet segítségével vezethető le. Az adott elkövető valamely tárgyalt magatartás kifejtésével nem csak az adott bűncselekmény elkövetéséhez járul hozzá (amiért adott esetben az egyéni felelőssége állapítható meg), hanem egyben részt vállal a „bűnöző tevékenységben”, melyről BÓCZ Endre a következőket vallja: „*a szervezett bűnözés központi fogalma a bűnöző tevékenység és nem a bűncselekmény, alanya pedig a bűnszervezet és nem az elkövető.*”⁸⁸ A szervezett bűnözés és ezáltal a „bűnöző tevékenység” önálló társadalomra veszélyességét már a korábbiakban kifejtettem⁸⁹, az ezért fennálló felelősség pedig így (elméletben) annak „alanyát”, vagyis a bűnszervezet egészét terheli. A gondolatmenet ezen a ponton a jogi személyek felelősségre vonásával kapcsolatos rendelkezések elméleti alapját is jelentheti.⁹⁰ Ám mivel a jogi személyek csak bizonyos esetekben esnek egybe a bűnszervezetekkel, ráadásul a klasszikus büntetőjogi szankciók egyébként is csak természetes személyekkel szemben alkalmazhatók, a felelősség szükségképpen „hárul” azokra, akik a szervezetben bizonyos státuszt töltenek

⁸⁵Együttes fellépés 1998. 2. cikk a)

⁸⁶Uo.

⁸⁷Kerethatározat 2008. preambulum (5)

⁸⁸BÓCZ 2000. 4. o.

⁸⁹Vö. 3.1. fejezet

⁹⁰A Kerethatározat 5. cikke foglalkozik a jogi személyekre kiróható szankciókkal.

be. E státuszhoz tartozás egyik lehetséges feltétele pedig a bűnözői tevékenységben való részvétel, s így kanyarodunk vissza eredeti elkövetőnkhez, akit a bűnszervezetben részvétel bűncselekményéért már nem a hagyományos egyéni, hanem ún. státusz-felelősség terhel.⁹¹ Ezt az elméletet támasztja alá az az elgondolás is, mely szerint a tárgyalt bűncselekmény absztrakt jogi tárgyát (közbiztonság) nem önmagában, saját cselekményével sérti egy adott elkövető, hanem sok más, a bűnszervezet tevékenységébe tartozó magatartást kifejtő személlyel együtt, ami a kollektív felelősség kérdését veti fel. Az ilyen jellegű felelősséget pedig csak egy státusz betöltőjeként „varrhatjuk a résztvevő nyakába”.⁹²

A felelősséget keletkeztető státuszt mindenesetre nem csak a bűnözői tevékenységben való részvétellel lehet „elnyerni”. Az Együttes fellépés megfogalmazása szerint ugyanezzel a következménnyel jár az ún. egyéb tevékenységben való részvétel is. Azt, hogy ez pontosan milyen magatartásokat takar, a '98-as dokumentum még nem részletezte, de vélhetően a bűncselekmények elkövetéséhez közvetlenül nem járuló, a bűnszervezet működését biztosító cselekményeket értettek alatta. A Kerethatározat tényállásában viszont már egészen konkrét tevékenységeket találunk: információk vagy anyagi források szolgáltatása, új tagok beszerzése, illetve a bűnszervezet tevékenységeinek bármilyen módon történő finanszírozása.⁹³ A szöveggörnyezet ugyanakkor azt sugallja, hogy ezek a cselekmények a bűnözői tevékenység körébe tartoznak, vagyis eltűnik az egyéb tevékenységek elhatárolása, előbbi jelentése pedig kibővül az itt felsorolt magatartásokkal.⁹⁴ Ez viszont azt is jelenti, hogy a célbűncselekményekkel összefüggésbe hozható (tehát a korábbi, szűkebb értelmű „bűnözői tevékenység” körébe eső) cselekményeken kívül csak ez a három speciális magatartás képezi a büntetendő részvétel tárgyát. Ezzel szemben a 2005-ös bizottsági javaslat

⁹¹KIS 2003. 49. o. A státusz-felelősségi elmélethez hasonló következtetésre jutott M. Delmas-Marty, aki a francia jogelmélet „kölszönzött kriminalitás” teóriáját vetítette a bűnszervezetekre. Eszerint ahogyan a részesi cselekményeknek a tettesi alapcselekmény megkezdése, úgy a tagok és vezetők cselekményeinek a bűnszervezet kriminális ereje és tevékenységének társadalomra veszélyessége kölcsönzi a fokozott kriminalitást. Uo. 66-67. o.

⁹²Bár a bűnszervezetben részvétellel kapcsolatos bűncselekmények legtöbb esetben hiánypótló szerepet töltenek be, és csak az egyébként büntetlenül maradó előkészületekre, távoli bűnsegédi magatartásokra vonatkoznak (ld. a magyar tényállás), a fenti gondolatmenet igazolhatja akár ennek a deliktumnak a halmazatban való megállapítását a ténylegesen elkövetett bűncselekmény megfelelő alakzatával (ld. olasz szabályozás). A uniós jogharmonizáció ezt a kérdés nyitva hagyta, lehetőséget teremtve mindkét felfogás érvényesülésének. Vö. 6. fejezet

⁹³Az Európai Parlament módosító állásfoglalásában szerepelt még egy negyedik magatartás: a bűnözői cselekmények elkövetésére való felbujtás. EP állásfoglalás 2006. 13. módosítás

⁹⁴„...aktívan részt vesz a bűnszervezet **bűnözői tevékenységében, beleértve az információk vagy anyagi források szolgáltatását,**” Kerethatározat 2008. 2. cikk b)

indoklásában a két fajta tevékenységtípus (bűnözői és egyéb) még külön szerepelt, és a fent említett három magatartás az egyéb tevékenység külön kiemelt példáiként volt feltüntetve.⁹⁵ A meghatározás exemplifikatív jellege ezáltal lehetővé tette, hogy más, hasonló, általános támogató jellegű, de itt külön meg nem nevezett cselekmény is relevanciával bírjon a bünszervezetben részvétel vonatkozásában. Mivel ez utóbbi megoldás jobban tükrözi a bünszervezettel kapcsolatos magatartások széles körét büntetni kívánó jogalkotói szándékot, elképzelhető, hogy a végül elfogadott szöveg csak egyszerű nyelvtani összevonás félreérthető eredménye.⁹⁶

Az egyéb tevékenység keretében értékelt cselekmények tehát vagy önmagukban nem büntethető magatartások, vagy olyan büntetendő magatartások, melyek nem tartoznak a bünszervezet célbűncselekményei közé (tehát a 4 év szabadságvesztésnél enyhébben büntetendők mindenképpen). Utóbbiak bünszervezettel kapcsolatos relevanciáját, előbbiek esetében pedig a kriminalitást is az az okozati kapcsolat biztosítja, mely e cselekmények és a bünszervezet bűnözői tevékenysége között áll fenn, ahogyan arra a tényállás szövege utal is.⁹⁷ A kauzalitás másik oldalán tehát nem az egyes bűncselekmények elkövetése áll (hiszen akkor már ez is bűnözői tevékenység volna), hanem a bűnözői program általánosságban.

A részvétel „tárgyát” képező tevékenységek meghatározása-elhatárolása szempontjából jóval egyértelműbb és kimunkáltabb az a normatív javaslat, amelyet egy szervezett bűnözésre fókuszáló európai kutatócsoport (Joint European Project to Counter Organized Crime)⁹⁸ dolgozott ki az ezredfordulón. Eszerint *„bünszervezetben vesz részt, aki nem alkalmi jelleggel járul hozzá a bünszervezet tevékenységi körébe tartozó bűncselekmények elkövetéséhez [a fenti bűnözői tevékenység], vagy annak szervezeti struktúrájának fenntartásához [a fenti egyéb tevékenység], úgy, hogy közben tudatában van annak, hogy ezzel a szervezet bűnözési képességét erősíti, vagyis valószínűbbé és*

⁹⁵ „...aktívan részt vesz akár a szervezetnek az 1. cikk hatálya alá tartozó bűnözői tevékenységében [...], akár a szervezet **egyéb tevékenységeiben, beleértve** információk vagy anyagi források szolgáltatását,” Kerethatározat-javaslat Indokolás 2. cikk

⁹⁶ Az összevonás mindenképpen logikai hibában szenved, hiszen egyrészt a beleértve (*including*) kifejezés egyértelműen azt jelenti, hogy az érintett három magatartás a bűnözői tevékenység körébe tartozik bele, másrészt viszont a mondat vége e cselekmények és a bűnözői tevékenység közötti okozatosság rögzítésével úgy utal rájuk, mint két különböző kategóriára. Úgy tűnik tehát, hogy a bűnözői tevékenység kifejezés két különböző értelemben szerepel a Kerethatározat szövegében, ami jogbizonytalanságot teremthet.

⁹⁷ „...annak tudatában, hogy e részvétel **hozzájárul** a szervezet bűnözői tevékenységének megvalósításához;” Kerethatározat 2008. 2. cikk b)

⁹⁸ Az 1998-2001 között palermói központtal működő projekt az Európai Unió Falcone Programja keretében tevékenykedett, és az 1997-es Akciótervnek megfelelően számos, a későbbi jogharmonizációnál is felhasznált javaslatot dolgozott ki. (<http://www.mpicc.de>)

gyorsabbá teszi a bűnözői program megvalósítását, illetve növeli az elkövetés hatásfokát.”⁹⁹ Látható, hogy e meghatározás pontosítja az „egyéb tevékenységre” irányadó okozatossági követelményt is, valamint a részvétel megállapításának további feltételévé teszi a bűnszervezettel fennálló tartósabb (nem alkalmi jellegű) kapcsolatot.

5.1.2. A *mens rea* a bűnszervezetben részvételben

A szubjektív tényállási elemek tekintetében a jogharmonizációs dokumentumok egységes képet mutatnak: a szándékosság követelménye mellett pontosan rögzítik, hogy milyen körülményeket kell átfognia az elkövető tudatának ahhoz, hogy bűnössége megállapítható legyen a jelen bűncselekményre vonatkozóan. Erre két lehetőség van: a tudatnak vagy a bűnszervezet általános kriminális programjára kell kiterjednie legalább („...ismerve akár a bűnszervezet célját és általános tevékenységét”) ¹⁰⁰, vagy annak az adott bűncselekmény elkövetésére irányuló szándékára. Nem követeli meg ugyanakkor a fenti szabályozás a bűnösség megállapításához a bűnszervezet jogi ismérveinek (a 2. fejezetben tárgyalt fogalmi elemeknek) az elkövető általi felismerését. Ezek fennforgása tehát csak objektív büntethetőségi feltételt jelent, ami nagymértékben megkönnyíti a bizonyítást. ¹⁰¹

A bűnszervezet egyéb tevékenységeiben való részvétel esetén egy további bűnösségi feltételt rögzít a tényállás: az elkövető tudata átfogja a cselekménye és a „bűnözői tevékenység” közötti okozati kapcsolatot („...annak tudatában, hogy e részvétel hozzájárul a szervezet bűnözői tevékenységének megvalósításához;”) ¹⁰². MILITELLO szerint ez utóbbi feltétel rögzítése felesleges, hiszen fent a bűnszervezet céljára, általános tevékenységére vonatkozóan megkövetelt ismeret ezt már egyszer tartalmazza. ¹⁰³ Bár valóban nem túl gyakori és életszerű az olyan szituáció, amikor ez a két feltétel nem fedi le egymást, a bűnösségen alapuló felelősség elve indokolttá teszi az okozati viszonyra vonatkozó felismerés külön megkövetelését.

⁹⁹Normative Proposals of the Joint European Project to Counter Organized Crime, 2. A szerző fordításában.

¹⁰⁰Együttes fellépés 1998. 2. cikk (1) a), ill. Kerethatározat 2008. 2. cikk a)

¹⁰¹KIS 2003. 79. o.

¹⁰²Együttes fellépés 1998. 2. cikk (1) a), ill. Kerethatározat 2008. 2. cikk a)

¹⁰³MILITELLO 2003. 191-192. o.

5.2. A bűnszervezetben részvétel kiemelt esetei

Az e fejezetben összefoglalt státuszok betöltőinek közös vonása, hogy ugyanúgy a bűnszervezet tagjai,¹⁰⁴ de valamilyen körülménynél fogva ellenük fokozottabb büntetőjogi fellépés indokolt. E szerepek között két kategória különböztethető meg: az egyikbe a bűnszervezet megalakításában aktívan résztvevő, a másikba pedig a szervezeti hierarchiában fontosabb posztokat betöltő tagok tartoznak.

Az olasz bűnszervezeti tényállások elkövetési magatartásai közül mindkét fenti csoportba kettő-kettő illeszthető. Ami az első kategóriát illeti, az általános bűnszervezeti tényállás megkülönbözteti az előmozdítást (promozione) és a létrehozást (costituzione).¹⁰⁵ Előbbi a bűnszervezet megalakításának kezdeményezését jelenti, magában foglalva az ötlet felvetésén túl az alapítás anyagi alapjainak megteremtése érdekében tett lépéseket,¹⁰⁶ utóbbi pedig arra az elkövetőre vonatkozik, aki saját magatartásával, illetve másokkal együtt, konkrétan és ténylegesen megalapítja a bűnszervezetet.¹⁰⁷

A másik csoportba illő egyik bűnszervezeti státusz a bűntársaság vezetője (capo),¹⁰⁸ aki a szervezet feletti autoritás birtokosa. A következő ide tartozó elkövetési magatartás pedig a bűnszervezet szervezése (organizzazione), mely arra a szervezeti hierarchiában valamilyen önálló funkciót betöltő tagra vonatkozik, aki az egyszerű résztvevők tevékenységeinek összehangolásáról és a struktúra életben tartásáról gondoskodik,¹⁰⁹ bár adott esetben maga is alá van vetve a „főnök” parancsainak.

5.3. A bűnszervezet (külső) támogatása

A szervezett bűnözéssel kapcsolatos büntetendő magatartások esetében a felelősség legtávolabbi kiterjesztését a bűnszervezet támogatásának inkriminációja adja. Ez nem egy bűnszervezeten belüli státuszra, hanem az extráneos személyek bűnszervezethez kötődő tevékenységére vonatkozik.

¹⁰⁴Bár az olasz jogirodalmi álláspont szerint az előmozdítók esetében elméletileg nem szükségszerű, hogy a kezdeményező magatartásuk kifejtése után ténylegesen is részt vegyenek a bűnszervezet életében. RONCO-ROMANO 2012. 2040. o.

¹⁰⁵A maffia típusú bűntársaságnál az utóbbi nem elkövetési magatartás, amit a jogirodalom azzal magyaráz, hogy az ilyen jellegű bűnözői entitás már egy eredetileg létező általános bűnszervezetből jöhet csak létre (mire annak megfélemlítő ereje kialakul). Ennek időpontja viszont a gyakorlatban meghatározhatatlan. RONCO-ARDIZZONE 2007. 1851. o.

¹⁰⁶IANNETTA 2009. 12. o.

¹⁰⁷RONCO-ROMANO 2012. 2040. o.

¹⁰⁸A maffia típusú társaságnál a bűnszervezet irányítása (direzione).

¹⁰⁹VERRINA 2008. 8. o.

Mindenekelőtt kiemelendő, hogy itt nem a bűnszervezet programjába tartozó bűncselekmények elkövetéséhez nyújtott támogatásról van szó, hiszen az e körbe tartozó – előkészületi, vagy bűnsegédi jellegű – cselekményeket a „bűnözői tevékenységben részvétel” már magában foglalja. Nem jelent azonban feltétlen elhatárolási szempontot a támogatói cselekmények (nagyreszt) önmagában legális jellege,¹¹⁰ hiszen ez az „egyéb tevékenységben részvételről” szintű elmondható.

E két elkövetési magatartás közötti különbségtételhez a részvételnek az olasz ítélkezési gyakorlat által kidolgozott speciális értelmezését érdemes figyelembe venni. Az olasz Legfelsőbb Bíróság (*Corte di Cassazione*) egyik ítéletében a tagsági státusz feltételeként nevezte meg egyrészt az *affectio societatis*, vagyis az elkövető arra vonatkozó határozott tudomását és szándékát, hogy ő a szervezethez tartozik, másrészt objektíve a bűnszervezet mindennapi életében való folyamatos részvételt, a bűnözői struktúrában egy meghatározott funkció betöltését.¹¹¹ A támogatói magatartás ezzel szemben olyan atipikus közreműködés, eseti segítségnyújtás, melynek kifejtője nem kíván a bűnszervezet tagja lenni – és a bűnszervezet sem hívja fel erre, bár cselekményét szándékosan azért fejt ki, hogy releváns hozzájárulást nyújtson e szerveződés fennmaradása, megerősítése vagy bűnözői programjának megvalósítása érdekében.¹¹²

A bűnszervezet fent bemutatott támogatásától el kell még határolni a bűnszervezet egyes tagjának nyújtott támogatás különböző eseteit. Ez utóbbira szolgáltat példát az olasz büntető kódexben a személyes bűnpártolás minősített esete (C.P. Art. 378.), vagy ennek a bűnözői tevékenység bevégezése előtt megvalósuló megfelelője, a „segítségnyújtás a (bűnszervezet) tagjainak” elnevezésű bűncselekmény (C.P. Art. 418.). Véleményem szerint ezek a magatartások az e fejezetben bemutatott bűnszervezeti „státusz-bűncselekmények” közé azért nem sorolhatók, mert nem magával a bűnszervezettel állnak kapcsolatban, hanem egyes személyekkel, akik mellesleg a bűnszervezet tagjai. A jelen fejezet szempontjából relevanciával bíró, a bűnszervezet tevékenységéhez nyújtott támogatásra vonatkozó tényállást ellenben nem tartalmaz a *Codice penale*, bár egy 1997-es törvényjavaslatban már felvetődött ennek lehetősége.¹¹³ A jelenlegi olasz joggyakorlat

¹¹⁰Ez azonban nem kizárólagos: a bűnszervezet támogatása elvileg megvalósítható egy nem a bűnszervezet bűnözői programjába tartozó egyéb bűncselekmény elkövetése révén is. Erre utal például az olasz büntetőjogban az 1991. évi 152. törvényerejű rendelettel bevezetett általános minősítő körülmény, amely bűncselekmények bűnszervezet tevékenységének segítése céljából történő elkövetésére vonatkozik. Decreto legge 13 maggio 1991, n. 152. Art. 7.

¹¹¹*Corte di Cassazione*, Sezioni Unite, 30 ottobre 2002., n. 29.

¹¹²ARGIRÓ 2003. 768. o.

¹¹³KELEMEN 2003. 23. o.

ezeknek a magatartásoknak a büntetését a bűnszervezeti tényállások és az általános részi többes közreműködés („concorso di persone”) intézményének együttes alkalmazásával oldja meg.¹¹⁴

6. A jogharmonizációs eredmények megjelenése a nemzeti jogrendekben

A kerethatározat jogi jellemzőiben (részben) az irányelvhez hasonlít¹¹⁵, vagyis egy kötelező, de közvetett hatályú jogforrás. Mindez azt jelenti, hogy az Unió valamely kerethatározatban rögzített kívánalmainak egyaránt megfelelhet két jellegében is különböző nemzeti szabályozás. Ez mindenképpen elmondható a szervezett bűnözés elleni fellépésről szóló kerethatározat tárgykörével kapcsolatos olasz, illetve magyar büntetőjogi szabályok esetében, ami többek között e két tagállami szabályozás az uniós jogharmonizációhoz fűződő eltérő irányú viszonyával magyarázható. Míg az olasz büntetőkódex szervezett bűnözéssel kapcsolatos rendelkezései jelenlegi formájukban már jóval a tárggyal kapcsolatos európai jogközelítési törekvések megindulása előtt hatályban voltak, s ezáltal az e folyamat jegyében született dokumentumok megalkotására maguk is hatottak, addig a magyar büntetőjog esetében ez éppen fordítva történt. A szervezett bűnözéssel kapcsolatos hazai szabályok egészen pontosan az 1998-as együttes fellépésben foglaltaknak való megfelelés érdekében hozott 2001. évi CXXI. törvény Btk.-t módosító rendelkezései révén nyerték el mai formájukat.

6.1. Az olasz és a magyar szabályozás összevetése

Ami a bűnszervezet fogalmát illeti, a fent említett törvényt módosítás óta a magyar Btk. értelmező rendelkezései között szereplő definíció¹¹⁶ szinte teljesen megfelel az

¹¹⁴A monista tettesség-elméletet követő olasz büntetőjogban a többes közreműködés tulajdonképpen a részességi esetek helyettesítésére szolgál. Ennek alapján mindenki, aki egy bűncselekmény megvalósulásához valamilyen releváns módon hozzájárult, a tényállást ténylegesen megvalósító tettelssel egy elbírálás alá esik, igaz a büntetések tekintetében a közreműködés egyes fajai között súlyosító és enyhítő körülmények differenciálnak. Ld. ANTOLISEI 2000. 437-474. o. Jelen esetben mindez azt jelenti, hogy a bűnszervezet támogatóját mint a bűnszervezetben résztvevőt, létrehozás, stb. elkövetésében való közreműködőt lehet felelősségre vonni.

¹¹⁵Ellenben joghatását és kikényszeríthetőségét tekintve elmarad az irányelvtől. A kerethatározatnak ugyanis egyrészt kivételes esetben sem lehet közvetlen hatálya, másrészt a tagállamokkal szemben semmilyen szankció nem alkalmazható az implementáció elmaradása esetén. KARSAI 2001. 11-12. o.

¹¹⁶„bűnszervezet: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja öt évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése,” Btk. 137. § 8. A magyar Btk. tartalmazza a bűnszervezethez képest enyhébb

Együttes fellépésben, illetve a Kerethatározatban foglaltaknak. A lényegesebb eltérések csak a szubjektív oldalt érintik: egyrészt a célbűncselekményekre meghatározott büntetési tétel minimális felső határa négy helyett öt év, másrészt hiányzik az anyagi haszonszerzésre vonatkozó „mögöttes” célzat követelménye. Az olasz büntetőjogban a jogharmonizációs bünszervezet-fogalomnak leginkább a Codice Penale 416. §-ban szereplő bűntársaság („associazione per delinquere”) felel meg, annak ellenére, hogy törvényi meghatározása nélkülözi annak legtöbb fogalmi elemét.¹¹⁷ A jogtudomány által kimunkált és a jogalkalmazó által követett íratlan követelmények ugyanakkor „felruházzák” a bűntársaságot a szervezettségre vonatkozó objektív jellemzőkkel,¹¹⁸ igaz a szubjektív oldalon így is csak a célbűncselekmények pluralitása szerepel feltételként. Az olasz büntetőjog ezen általános bünszervezet-fogalmának tág megfogalmazását ellensúlyozza viszont a korábbiakban bemutatott maffia típusú bűntársaság specialitása.¹¹⁹

A szervezett bűnözéssel kapcsolatos magatartások büntetésére az olasz büntetőkódex II. könyvének V. fejezete (közrend elleni deliktumok) a korábbiakban elemzett „státusz-bűncselekmények” tényállásait sorakoztatja fel, vagyis a bünszervezet-fogalmak köré épülő, az ahhoz kötött egyes szerepeket pónalizáló különös részi diszpozíciókat alkalmaz. Mint utaltam rá, ezek a tényállások más bünszervezeti státuszokat is érintenek, nem csak az egyszerű részvételt. Ez utóbbi nagyjából a Kerethatározat vonatkozó tényállásának felel meg, bár a bünszervezeti fogalomról elmondottak itt is igazak: maga a törvény nem fejt ki az elkövetési magatartás (részvétel) mibenlétét, erre vonatkozóan is a jogirodalom nyújt pontosabb eligazítást. Bűncselekmények bünszervezet keretében elkövetésére nézve a *Codice penale* nem tartalmaz minősítő körülményt, vagy ehhez hasonló jogi megoldást,¹²⁰ ilyen esetben az elkövetett deliktum és a fenti bünszervezeti tényállás egymással halmazatban megállapítható.

A magyar Btk. a fentiekkel szemben a szervezett bűnözéssel kapcsolatban két különböző jogi megoldást alkalmaz. A „bünszervezetben részvétel” különös részi tényállása¹²¹ egyfajta „hézagpótló” diszpozícióként fogható fel. Ez alatt azt értem, hogy e

társas bűnelkövetési alakzat, a bünszövetség fogalmát is, melynek szervezett bűnözéssel kapcsolatos relevanciája azonban nem számottevő, így bemutatására itt nem térek ki.

¹¹⁷ „Amikor három vagy több személy társul több bűncselekmény elkövetése végett...” C.P. 416. §

¹¹⁸ KELEMEN 2003. 12-13. o.

¹¹⁹ Vö. 2.5.1. fejezet

¹²⁰ A „bűncselekmény bünszervezet tevékenységének segítése céljából elkövetése” minősítő körülmény a bünszervezet külső támogatására vonatkozik, nem pedig a bűnözői programban szereplő deliktumok elkövetésére.

¹²¹ „Aki büntetettnek bünszervezetben történő elkövetésére felhív, ajánlkozik, vállalkozik, a közös elkövetésben megállapodik, vagy az elkövetés elősegítése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket

bűncselekmény a szervezett bűnözés szempontjából releváns magatartásoknak csak egy részét érinti, mégpedig azokat, amelyeket más bűncselekmények tényállásain keresztül egyébként nem (vagy általánosságban nem) lehet büntetni: előkészületi jellegű és önmagában általában legális támogatói magatartásokat. Amennyiben ugyanis a bűnszervezet szempontjából releváns bűncselekmény bűnszervezetben történő elkövetése legalább a kísérleti szakba jut, a Btk. 98. §-ának büntetéskiszabást érintő általános rendelkezése alkalmazandó az elkövetésben résztvevő taggal szemben, vagyis az adott bűncselekményre előírt büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik. Ilyenkor viszont az elkövető terhére, a látszólagos anyagi halmazat¹²² miatt már nem állapítható meg bűnszervezetben részvétel.¹²³

A bűnszervezettel kapcsolatos fent vázolt hazai szabályozás több szempontból is ellentmondásos, és ezáltal a jogalkalmazás számára tisztázatlan helyzeteket teremt. Az alábbiakban néhány ilyen következetlenségre világítok rá.

6.2. A hatályos magyar szabályozás ellentmondásai

Már önmagában a 263/C. §-ban rögzített tényállással kapcsolatban is problémák merülnek fel. A törvény alapján nem tisztázott például annak az előkészületi jellegű cselekménynek a minősülése, amely olyan büntettnak bűnszervezetben való elkövetésére irányul, melynek az előkészülete egyébként is büntetendő. Az uralkodó jogirodalmi álláspont szerint ilyenkor a specialitás alapján a bűnszervezetben részvétel állapítható meg, kivéve akkor, ha a konkrét deliktum előkészületének büntetési tétele súlyosabb.¹²⁴ Ez utóbbi kivétel azonban semmilyen büntetőjogi szabállyal nem támasztható alá, annak alkalmazását csak az ésszerűség, esetleg a jogszabály logikai vagy teleologikus értelmezése indokolja. A jogalkotó mulasztása e téren mindenesetre nyilvánvaló, ami ebben az esetben a jogalkalmazó számára azt jelenti, hogy az *in dubio mitius* elvnek megfelelően a terhelt javára kedvezőbb minősítést kellene megállapítania, vagyis a fent idézett jogirodalmi állásponttal éppen ellenkezőleg.

biztosítja, illetőleg a bűnszervezet tevékenységét egyéb módon támogatja, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” Btk. 263/C. § (1)

¹²²Az önállóan részscselekmény esetéről van itt szó: jelen esetben az előkészületet háttérbe szorítja ugyanazon bűncselekmény későbbi (kísérleti vagy befejezett) stádiumának megvalósítása. NAGY 2008. 238.

o.

¹²³VIDA-SZOMORA 2009. 420. o.

¹²⁴Uo. 421-422. o.

A „bűnszervezet tevékenységének egyéb módon támogatása” fordulat kapcsán is felvetődik egy fontos probléma. A jogirodalmi álláspont szerint ezt az elkövetési magatartást csak bűnszervezeten kívülálló személy követheti el.¹²⁵ Mivel azonban a magyar szabályozás kifejezetten a részvételi státuszra vonatkozó tényállást nem tartalmaz, a fenti fordulat az egyetlen, amely a bűnszervezet fenntartását szolgáló, de bűncselekmények elkövetéséhez közvetlenül nem kapcsolódó cselekményekre vonatkozik. A fenti álláspont elfogadása tehát azt jelentené, hogy a bűnszervezet tagja által kifejtett ilyen cselekmény nem lenne illeszthető semmilyen büntetendő magatartás keretei közé, ellentétben a kívülálló személy ugyanazon cselekményével.¹²⁶

A 98. § és a 263/C. § összevetése kapcsán felmerülő ellentmondások egyik szembetűnő példája, hogy míg az előbbi vonatkozásában csak az ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése bír relevanciával, addig a *sui generis* előkészületi alakzatok kifejtése elvileg bármilyen büntett (tehát 2 év szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő szándékos bűncselekmény) bűnszervezetben elkövetését célozva megvalósíthatja a bűnszervezetben részvétel bűncselekményét, legalábbis a törvényszöveg szerint. Ez pedig azzal a nehezen indokolható következménnyel jár, hogy van olyan deliktum, amelynek az előkészülete esetén igen, de elkövetése esetén már nem kerülhet értékelésre a bűnszervezeti minőség. A problémát az új Btk. hatályba lépése fogja feloldani azzal, hogy a bűnszervezetben elkövetést és a bűnszervezetben részvételt is kiterjeszti az összes szándékos bűncselekményre (tehát a büntettnél is szélesebb körre).¹²⁷

A két fenti szakasz elhatárolása szempontjából az nyilvánvaló, hogy a bűnszervezetben elkövetett bűncselekmény és a bűnszervezetben részvétel előkészületi magatartásai egymással halmazatot nem képezhetnek (pontosabban látszólagos halmazatban állnak). Az azonban már nem ilyen egyértelmű, hogy a 98. § jogkövetkezményei alkalmazhatóak-e a bűnszervezetben részvétel mint öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény esetében. A jogirodalom ennek

¹²⁵BELEGI 2012. 643. o.

¹²⁶A fenti ellentmondás abból adódhat, hogy a magyar dogmatikusok a tagsági státuszt gyakran kizárólag a bűnözői tevékenységben részvételhez kötik. Az uniós Kerethatározat szerinti a bűnszervezet egyéb tevékenységében részvétel eseteit pedig a külső támogató magatartásaként kezelik. Ezzel szemben kriminológiailag is igazolhatóbb az a nézet, mely szerint a tagság alapvetően a bűnszervezettel fennálló tartósabb kapcsolat és az *affectio societatis* alapján határolható el az extráneus személyektől. Vö. 5.3. fejezet

¹²⁷2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 91. § (1) valamint 321. § (1) A többségi jogelméleti álláspont a hatályos rendelkezések esetében ezt éppen fordítva teszi meg azzal, hogy a bűnszervezet törvényi definíciójára figyelemmel, a 263/C. § esetében is csak az ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények relevanciáját ismeri el. TÓTH 2009. 63. o.

lehetőségét elveti, arra hivatkozva, hogy a büntetéskiszabási szabály „elkövetésre” utaló szóhasználata kizárja annak alkalmazását előkészületi típusú cselekményeknél.¹²⁸ Ez az érvelés ugyanakkor nem vonatkoztatható a 263/C. § támogatói fordulatára, amely esetében így, álláspontom szerint, nincs elméleti akadály a két bűnszervezetre vonatkozó jogi megoldás együttes megállapításának. Ez akkor jöhet szóba, ha a külső támogató egy másik bűnszervezet tagja, illetve annak megbízásából cselekszik.¹²⁹

6.3. A szervezett bűnözéssel kapcsolatos szabályok eltérő jellege

A fent kiemelt ellentmondások rámutatnak a Btk. bűnszervezetekkel kapcsolatos szabályainak pontatlanságára, rendezetlenségére. A dolgozatom által érintett dogmatikai szempontokra figyelemmel ugyanakkor a hatályos szabályozás legnagyobb hátrányának azt tartom, hogy nem fejezi ki maradéktalanul azt a kimagasló társadalomra veszélyességet, amelyet a bűnszervezetek léte és működése magában hordoz, és amely a szervezett bűnözés *per se* büntetendőségét indokolja. Azt az önálló jogtárgy-sértést, amelyet a hazai jogalkotó is *de facto* elismert azzal, hogy a bűnszervezetben részvétel tényállását megalkotta, és azt a közbiztonságot sértő-veszélyeztető bűncselekmények között helyezte el.

A tényállás – fent említett – „hézagpótló” jellege ugyanakkor nem teszi lehetővé, hogy ez a jogtárgy-sértés értékelésre kerüljön azon tagok esetében, akik a bűnszervezet programjába tartozó bűncselekményt kísérleti, vagy befejezett szakba juttatják, mivel terhükre bűnszervezetben részvétel nem állapítható meg. Ezt a hiányosságot, meglátásom szerint, csak látszólag pótolja a bűnszervezetben elkövetés büntetéskiszabást érintő körülményként való rögzítése. A törvényszöveg – a szabályozásra vonatkozó jogirodalmi álláspontokkal összefüggésben – ugyanis azt tükrözi, hogy a 98. § rendelkezései nem a közbiztonság elleni támadásra reagálnak, hanem az elkövetett konkrét bűncselekmény speciális jogi tárgyának fokozott sérelmével járó „kvázi elkövetési módra” vonatkoznak.¹³⁰ A súlyos jogkövetkezmények alkalmazásának indoka itt tehát az, hogy az adott büntetssel járó társadalomra veszélyesség egy magasabb foka valósul meg azzal, hogy az

¹²⁸KIS 2006. 971. o.

¹²⁹Például 'A' bűnszervezet tagja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekményt (bűnszervezetben részvétel) bűnszervezetben ('A' bűnszervezet megbízásából, tagjaként) követ el azzal, hogy 'B' bűnszervezetnek anyagi támogatást nyújt.

¹³⁰Erre utal MÉSZÁR Róza azon megállapítása, miszerint a „bűnszervezet a csoportos elkövetés körébe tartozik”. MÉSZÁR 2012. 270/10. o.

elkövetésben vagy annak előkészítésében bűnszervezet vesz részt, és nem pedig az, hogy a szervezett bűnözői csoport tevékenysége a társadalmi együttélés jogilag szabályozott rendjét veszélyezteti.

A bűnszervezetre vonatkozó általános részi szabályok és a különös részi tényállás eltérő jellege a büntetési tételek meghatározásában is kimutatható. A bűnszervezetben elkövetés esetén a büntetési tétel emelése az elkövetett speciális bűncselekmény eredeti büntetési tételéhez kötődik (a felső határ megduplázódik), ami minden releváns bűncselekmény esetén más tényleges emelkedést jelent, szemben a 263/C. § logikájával, mely szerint, függetlenül a célzott bűncselekmény súlyától, minden releváns előkészületi cselekményre az 5 éves büntetési tétel vonatkozik. Az elkövetett bűncselekmények súlya szerinti büntetési differenciálás természetesen feltétlenül indokolt, ám ezt jelen esetben a büntetési tételalap már eleve biztosítja. Azzal viszont, hogy a bűnszervezetben elkövetés szankcionálásánál a jogalkotó szorzót vezetett be, ez a különbség kétszer kap értékelést. Ha a 98. § ugyanarra az autonóm társadalomra veszélyességre reagálna, mint a bűnszervezetben részvétel tényállása, ez nem lenne következetes megoldás.

A fentiekre figyelemmel arra a következtetésre jutottam, hogy a hatályos magyar szabályozás bűnszervezetekkel kapcsolatos rendelkezései csak részben fejezik ki azt a társadalomra veszélyességet, amely az Európai Unió szervezett bűnözéssel szembeni jogharmonizációs fellépését indokolta, és az abban megfogalmazott rendelkezések jellegét is áthatja. Az uniós célkitűzéseknek való nagyobb fokú megfelelés érdekében tehát a bűnszervezettel kapcsolatos különös részi tényállás előkészületi jellegének elvetése, s hatókörének a többi bűnszervezeti magatartásra való kiterjesztése indokolt. A Kerethatározatban és az olasz büntetőtörvényben szereplő tényállások mintaként szolgálhatnak e szabályozás kialakítására. Bár az utóbbi vonatkozásában a törvényszöveg normavilágosságot árnyalóan szűkszavú megfogalmazása csak az olasz jogirodalmi álláspontok egyidejű figyelembevételével képezheti az esetleges jogalkotás alapját.

Összegzés

Dolgozatom tanulsága szerint, a szervezett bűnözéssel szembeni hatékony büntető anyagi jogi fellépés érdekében kétféle „határ” átlépése is szükségessé válik. Egyrészt országhatárokon felülemelkedő nemzetközi együttműködést, jogharmonizációt igényel a jelenség transznacionális jellege, másrészt úgy tűnik, hogy a jogalkotó csak a büntetőjog hagyományos kereteinek átlépésével képes megfelelni a büntetendő magatartások meghatározásánál a bűnszervezetek sajátosságainak fokozottabb figyelembevételét szorgalmazó kriminálpolitikai elvárásoknak.

Az e tényezőkre tekintettel elfogadott európai uniós instrumentumok egyik sarkalatos pontját jelentette a bűnszervezet fogalmának meghatározása, mely során a jogharmonizáció előmozdítóinak egymással ellentétes szempontokat kellett egyszerre figyelembe venniük ahhoz, hogy egy olyan definíciót alkossanak, amely kellő pontossággal utal a támadni kívánt szerveződési formára, ugyanakkor túlzott részletessége nem okoz indokolatlan bizonyítási nehézségeket és nem zárja ki alkalmazását az eltérő sajátosságokkal rendelkező tagállamok egyikében sem. Ez a kompromisszumra törekvő mérlegelés a bűnszervezetekkel kapcsolatos büntetendő magatartásokra vonatkozóan két külön tényállás megszövegezését eredményezte, melyek egyike a *common law*, a másik pedig a kontinentális jogrendszer hagyományain alapul. E diszpozíciók közös vonása, hogy mindkettő a szervezett bűnözés önmagában való büntetendősége jegyében született, amit az a társadalomra veszélyesség indokol, amelyet e jelenség *per se* magában hordoz. A hatályos magyar szabályozás ugyanakkor e célkitűzéseknek csak részben felel meg. Bár az elsősorban a jogharmonizáció hatására bevezetett jogi megoldások többnyire biztosítják az érintett cselekmények inkriminációját, a büntető törvénykönyvből továbbra is hiányzik egy kifejezetten a bűnszervezeti részvételt teljes körűen pönalizáló tényállás.

Az Európai Unió e dolgozatban bemutatott törekvéseiben előrehaladás a jövőre nézve két irányban képzelhető el. Egyrészt megtörténhet a szervezett bűnözéssel kapcsolatos rendelkezéseknek a jogharmonizáció egy hatékonyabb szintjére emelése, irányelv elfogadásával, másrészt a fellépés kiszélesítéseként, a bűnszervezettel kapcsolatos tényállások kiterjesztése a részvételen kívüli egyéb elkövetési magatartások (bűnszervezeti státuszok) megvalósítóira.

Irodalomjegyzék

ANTOLISEI 2000 = Francesco Antolisei: Manuale di diritto penale, parte generale I. Giuffr  Editore, Milano, 2000.

ARGIR  2003 = Flavio Argir : Note dommatiche e politico-criminali sulla configurabilit  del concorso esterno nel reato di associazione di stampo mafioso. Rivista italiana di diritto e procedura penale 2003/3.

BELEGI 2012 = Belegi J zsef: A k zrend elleni b ncselekm nyek (Btk. XVI. Fejezet). In: Berkes-Rab czki (szerk.  s t rsszerz ): A magyar b ntet jog. Komment r a gyakorlat s m ra. 2. kiad s. HVG-ORAC Lap-  s k nyvkiad , Budapest, 2012.

BELLAGAMBA 2003 = Filippo Bellagamba: Conspiracy e associazione per delinquere alla luce dei principi della previsione bilaterale del fatto e del ne bis in idem in materia di estradizione. Rivista italiana di diritto e procedura penale 2003/1-2.

BERTA 2006 = Berta Krisztina: A szervezett b n z s. In: G ncz l-Kerezsi-Korinek-L vay (szerk.): Kriminol gia-Szakkriminol gia. Complex Kiad , Budapest, 2006.

B CZ 2000 = B cz Endre: Transnational organised crime - some theoretical and practical questions. Magyar Rend szet. 1. 2000/5-6.

B CZ 2001 = B cz Endre: A maffiaellenes szabályozás tervezet nek n h ny problémája. In: Krimin lpolitikai v laszok a b n z s kih v saira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankci rendszerre. A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga, Gy r, 2000. október 13-14. Magyar Kriminológiai Társaság Kiadványa, Bíbor Kiadó, Budapest, 2001.

BÓCZ 2004 = Bócz Endre: A szervezett bűnözésről és a b nszervezet fogalmáról. In: Györgyi Kálmán  nnepi kötet. KJK-KERSZÖV Jogi és  zleti Kiadó Kft., Budapest, 2004.

GELLÉR 2003 = Gellér Balázs József: Gondolatok a büntetőjog jelentőségéről a szervezett bűnözés elleni fellépéssel kapcsolatban. In: Gellér-Hollán (szerk.): A szervezett bűnözés arcai (Fiatal büntetőjogászok tanulmányai a szervezett bűnözésről). Rejtjel Kiadó, Budapest, 2003.

GRANDE 1993 = Elisabetta Grande: Accordo criminoso e conspiracy: Tipicit  e stretta legalit  nell'analisi comparata. Cedam, Padova, 1993.

HOLLÁN 2000 = Hollán Miklós: Az AIDP XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus határozatai. Magyar Jog 2000/2.

HOLLÁN 2003 = Hollán Miklós: A büntetési tételek növelése szervezett el k vet s esetén. In: Gellér-Hollán (szerk.): A szervezett bűnözés arcai (Fiatal büntetőjogászok tanulmányai a szervezett bűnözésről). Rejtjel Kiadó, Budapest, 2003.

HOLLÁN 2006 = Hollán Miklós: A bűncselekmény közös el k vet s ben váló megállapodás a magyar büntetőjogban. Jogelméleti Szemle 2006/3.

IANNETTA 2009 = Fabiola Iannetta: Crimine organizzato transnazionale e punibilit  del partecipe: l'incidenza della Convenzione di Palermo sugli ordinamenti giuridici nazionali (Dottorato di ricerca). Université degli studi di Molise, 2008-2009.

KARSAI 2001 = Karsai Kriszina: Az európai büntetőjogi integráció egyik újdonsága, avagy gondolatok a kereth rozatr l. Európai Jog 2001/1.

KELEMEN 2003 = Kelemen Katalin: A szervezett bűnözés az olasz jogban. Ügyészek Lapja 2003/5.

KIS 2003 = Kis Norbert: Dogmatikai és alkotmányossági kérdések a szervezett bűnözéssel kapcsolatos büntetőjogban. In: Gellér-Hollán (szerk.): A szervezett bűnözés arcai (Fiatal büntetőjogászok tanulmányai a szervezett bűnözésről). Rejtjel Kiadó, Budapest, 2003.

KIS 2006 = Kis Norbert (szerk.): A Büntető törvénykönyv magyarázata II. kötet, Különös rész (1). Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006.

MÉSZÁR 2012 = Mészár Róza: Értelmező rendelkezések (Btk. IX. fejezet). In: Berkes-Rabóczki (szerk. és társszerző): A magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. 2. kiadás. HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó, Budapest, 2012.

MILITELLO 2003 = Vincenzo Militello: Partecipazione all'organizzazione criminale e standards internazionale d'incriminazione. Rivista italiana di diritto e procedura penale 2003/1-2.

NAGY 2008 = Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

RONCO-ARDIZZONE 2007 = Mauro Ronco, Salvatore Ardizzone (szerk.): Codice penale ipertestuale. Commentario con banca dati di giurisprudenza e legislazione. UTET Giuridica, Torino, 2007.

RONCO-ROMANO 2012 = Mauro Ronco, Bartolomeo Romano (szerk.): Codice Penale Ipertestuale Commentato. UTET Giuridica, Torino, 2012.

SCHLOENHARDT 2008 = Andreas Schloenhardt: Transnational Organized Crime and International Criminal Law. In: M. Cherif Bassiouni: International Criminal Law, Volume 1: Sources, subjects, and contents. M. Nijhoff Publishers, Leiden, 2008.

TERRIBILE-TONTI 2008 = Tiziana Terribile, Salvatore Tonti: La criminalità organizzata. Dalle origini ai giorni nostri. Inserto di Polizia Moderna, 2008. május

TÓTH 2009 = Tóth Mihály: Bűnszövetség, bűnszervezet. Complex Kiadó, Budapest, 2009.

TURONE 2008 = Giuliano Turone: Il delitto di associazione mafiosa. Giuffré, Milano, 2008.

VERRINA 2008 = Gabriele Lino Verrina: L'associazione di stampo mafioso. UTET Giuridica, Torino, 2008.

VIDA-SZOMORA 2009 = Vida Mihály, Szomora Zsolt: A közbiztonság elleni bűncselekmények. In: Nagy Ferenc (szerk.): A Magyar Büntetőjog Különös Része. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2009.